

De hogere bevelvoering der Nederlandsche krijgsmacht in tijd van oorlog en van vrede.

DOOR

C. J. SNIJDERS,

Generaal b. d., Oud-Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht.

Vóór het begin van den wereldoorlog bezat de Nederlandsche krijgsmacht geen aangewezen Opperbevelhebber, bestemd om in tijd van oorlogsgevaar of oorlog de militaire leiding der landsverdediging op zich te nemen. Men stelde zich in vroegere jaren voor, tot genoemde functie ingeval van mobilisatie een gepensionneerd opperofficier te benoemen, van wien men op grond van zijne, in vorigen diensttijd gebleken eigenschappen en bekwaamheden, zou mogen aannemen, dat hij voor bedoelde hooge betrekking geschikt zou zijn. Het is ons nu wel duidelijk, dat deze oplossing in voorkomend geval verwerpelijk zou zijn gebleken. Een gepensionneerde, buiten de weermacht en haar vredesbedrijf staande, kan niet voldoende op de hoogte blijven van de aldaar bestaande opvattingen, toestanden en stroomingen; hij verliest gaandeweg de nauwe voeling en bekendheid met het legerpersoneel, o.a. ook met de hogere commandanten; hij zou van de tallooze voorschriften, bepalingen, aanschrijvingen en regelingen, welke het bedrijf der weermacht in tijd van vrede beheerschen en haar optreden en gebruik in tijd van oorlog voorbereiden, slechts zeer onvolledig — voor zooveel het geheime onderwerpen betreft, zelfs in 't geheel niet — op de hoogte kunnen blijven. De voortreffelijkste karaktereigenschappen zouden — hoeveel gewicht zij ook bij de keuze van een opperbevelhebber in de schaal leggen — geen waarborg bieden, dat hij niet in het gewichtigste en moeilijkste tijdsgewricht, waarin eene krijgsmacht kan verkeeren, het tijdperk van de mobilisatie en de inleiding der oorlogshandelingen, nagenoeg vreemd zou staan tegenover zijn taak en tegenover de personeele en materiele middelen om deze taak te volbrengen. Dit alles klemt te meer, dewijl de Regeering destijds van meening was, dat de gepensionneerde opperofficier, dien men voor eene eventueele benoeming tot opperbevelhebber op 't oog had, niet mocht weten, wat men met hem voor had. Men vreesde, dat hij — wist hij zulks wel — in de groote verantwoordelijkheid, welke dientengevolge op hem zou kunnen komen te rusten, aanleiding zou vinden om invloed te willen oefenen op organisatie, sterkte, oefening en uitrusting der weermacht, en druk zou trachten te verwekken in de richting van versterking en verbetering van leger en vloot, waardoor de Regeering in politieken zin tusschen twee vuren zou kunnen geraken.

Reeds eenige jaren vóór 1914 had de Regeering in beginsel van deze oplossing van het vraagstuk van het Opperbevelhebberschap

afgezien. Een andere oplossing was er echter niet voor in de plaats getreden. Juli 1914 vond het vraagstuk onopgelost.

De Regeering besloot den Chef van den Generalen Staf ter benoeming tot Opperbevelhebber voor te dragen; op 31 Juli 1914 werd deze dan ook als zoodanig aangesteld. Ik meen te mogen aannemen, dat zulks niet geschiedde, omdat deze opperofficier op dat oogenblik de oudste generaal van het leger was; de bekleede militaire rang en de ouderdom in dien rang zijn factoren, welke — ofschoon ten deze zeker niet geheel zonder beteekenis — toch niet den doorslag mogen geven bij de vervulling van eene betrekking, waarvan zooveel afhangt. Naast algemeene eigenschappen van persoonlijken aard, welke de candidaat behoort te bezitten, moet vóór alles van hem worden geëischt, dat hij in staat zij de geheele en algemeene militaire leiding der landsverdediging, met volkomen kennis van zaken en steunende op volledige en grondige voorbereiding, te aanvaarden. Alleen dan zal men, van de eerste stonde af, kunnen verlangen en verwachten een volkomen zaakkundig en scherp op het doel gericht beleid.

Aan dezen eisch kon bij de toenmalige organisatie onzer hoogere bevelvoering uitsluitend de Chef van den Generalen Staf voldoen. Zijn vredeswerkkring toch bracht hem in aanraking met alle groote defensievraagstukken, vorderde zijne medewerking aan alle belangrijke militaire onderwerpen, legde hem bemoeiing op met de gezamenlijke personeele en materieele weermiddelen en het volledig complex der mobilisatie- en oorlogsvoorbereiding. De richtlijnen der oorlogvoering werden door hem ontworpen en vastgesteld of der Regeering ter bekrachtiging voorgelegd. Alle hiermede samenhangende aangelegenheden: militair-politieke zaken; strategische aanwijzingen; samenwerking tusschen Land- en Zeemacht; organisatie, dislocatie en verpleging der strijdmacht; vestingwezen; etappen- en verkeerswezen; militair spoorwegvervoer; inlichtingen- en kondschapsdienst en nog tal van andere, werden door den Chef van den Generalen Staf, voor een groot deel onder zijne directe leiding, behandeld of waren onderwerpen van door hem uit te brengen adviezen.

Zoolang in normale tijden als aanstaand Opperbevelhebber (O.) geen afzonderlijk opperofficier is aangesteld, die zich bepaaldelijk op dezen gewichtigen en moeilijken werkkring zal kunnen voorbereiden, is de Chef van den Generalen Staf de eenige man, die voldoende is voorbereid en onderlegd, om dit ambt terstond te kunnen aanvaarden en met kennis van zaken te vervullen. De overgang uit den toestand van vrede tot dien van gewapende onzijdigheid is dan ook in 1914, wat de hoogere bevelvoering betreft, zonder eenige wrijving of hapering, vlot en regelmatig geschied.

Ik wil hiermede allerminst betoogen, dat de gang van zaken in genoemd jaar als een in beginsel aanbevelenswaardige zou zijn te beschouwen. Integendeel, hij bevat bronnen van ernstige nadeelen en gevaren, al zijn deze in 1914 vrijwel niet tot uiting gekomen. Reeds

de omstandigheid, dat de keuze van den O. zou moeten geschieden op het laatste oogenblik, in een toestand van politieke spanning, onrust en gejaagdheid, onmiddellijk vóór eene mobilisatie of wellicht zelfs na het onverhoeds intreden van een oorlogstoestand, is een groot gevaar. Die keuze kan aanleiding geven — gelijk zij ook in 1914 een oogenblik dreigde te doen ¹⁾ — tot meeningsverschillen, wrijving en tijdverlies, welke in zulke nijpende omstandigheden noodlottig kunnen worden. De bezetting van eene functie, van welker vervulling een zoo groot landsbelang afhankelijk is, behoort te geschieden in normalen toestand, na rijpe en rustige overweging en tijdig, buiten alle politieke en persoonlijke invloeden, welke van eene zuiver zakelijke beslissing zouden kunnen afleiden. Die keuze behoort in vollen vredestoestand te worden overwogen en beslist, opdat zij uitsluitend worde beheerscht door weloverwogen argumenten en objectieve afweging van alle beïnvloedende factoren.

Maar er is nog een tweede bezwaar. Volgens de Instructie van den Chef van den Generalen Staf, voor het geval dat het leger op voet van oorlog is, was genoemde Chef bestemd om „in het algemeen de functiën van Chef van den Staf van het Algemeen Hoofdkwartier” te vervullen. In elk geval zou hij den eersten raadsman en medewerker van den O. zijn en dezen tijdelijk of voorloopig moeten vervangen bij diens afwezigheid, ziekte of ontstentenis, in 't laatste geval in afwachting van nadere voorziening in de vervulling van het Opperbevel. Werd hij echter zelf tot O. benoemd, dan zou in voornoemde, zeer belangrijke functie een ander opperofficier moeten invallen, waartoe als regel een keuze uit de hogere commandanten of autoriteiten van het leger zou moeten worden gedaan, terwijl de aldus openvallende plaats van den gekozene weder door een nieuwen titularis zou moeten worden ingenomen. Zodoende zou er, juist op een oogenblik, waarop zulks het minst toelaatbaar zou zijn, dat van mobilisatie en van inleiding der oorlogvoering, eene verschuiving in de hogere bevelvoering ontstaan, met alle daaraan verbonden nadeelen: prijsgeven van verworven bekendheid met personeel en met de oorlogsvoorbereidingen in het neder te leggen commando eenerzijds, en anderszijds het aanvaarden van nieuwe werkkringen, waarmede de kandidaten, evenals met het onder hunne orders tredend personeel, hoogstens in algemeenen zin vertrouwd konden zijn.

Met het oog op deze bezwaren werd einde Juli 1914, bij overeenstemming tusschen den Minister van Oorlog en den a.s. O. besloten deze verschuiving voorshands te vermijden. De Sous-Chef van den Generalen Staf viel automatisch in als waarnemend Chef van den Staf van het Algemeen Hoofdkwartier; voor zooveel noodig, werd hij in de speciale functiën, welke hij als Sous-Chef te vervullen had,

¹⁾ Zie mijn artikel: „Het Opperbevel en de Politiek. Herinneringen en gedachten uit de oorlogsjaren”, *Haagsch Maandblad*, Juli 1924; bladz. 636—638.

bijgestaan — of bij tijdelijke afwezigheid vervangen door den oudsten Hoofdofficier van den Generalen Staf van het Algemeen Hoofdkwartier.

Practisch heeft deze regeling, zoolang zij heeft gegolden, geen bezwaren opgeleverd. Maar erkend moet worden, dat zij abnormaal en ongewenscht was. Voor eene richtige verdeling van arbeid en ter verzekering van een ongestoord dienstverloop bij ziekte, afwezigheid of ontstentenis van eenigen functionaris, behooren bij elk groot hoofdkwartier en bij elken hooger staf — onder den hoogsten chef — een Chef van den Staf en een Sous-Chef of Adjunct-Chef te staan, die ieder hun aangewezen werkkring en bevoegdheid hebben. Cumulatie dier functiën in één persoon kan leiden tot overlading met werkzaamheden, vermenging en verzwakking van verantwoordelijkheden, onvoldoende voorziening in den dienst, wanneer een der functionarissen tijdelijk ontbreekt. Het was ongetwijfeld te danken aan de onvermoeide werkzaamheid van hen, die bij het Algemeen Hoofdkwartier in de meer verantwoordelijke posities geplaatst waren, en aan den voortreffelijken geest van samenwerking, die onder hen heerschte, dat alle moeilijkheden overwonnen konden worden en wrijvingen werden voorkomen of, als zij dreigden te ontstaan, afgewend konden worden. Maar ondanks deze gunstige ervaring mag gevraagd worden, of bij het feitelijk intreden van een oorlogstoestand de hiervoren opgesomde bezwaren niet meer naar voren zouden zijn gekomen. De geschetste toestand werd dan ook in 1917, toen verschuiving in de hoogere functiën geen ernstig nadeel meer kon veroorzaken, opgeheven, door de benoeming van een opperofficier tot Chef — en van een hoofdofficier tot Sous-Chef van den Staf van het Algemeen Hoofdkwartier. Dat de voorafgaande toestand aanvankelijk had moeten worden aanvaard, is een bijdrage te meer ten bewijze, dat de wijze, waarop in Juli 1914 in het Opperbevelhebberschap werd — *moest worden* — voorzien, in beginsel niet de juiste kan worden geacht.

De tegenwoordige Regeering heeft het vraagstuk der hoogere en hoogste bevelvoering opnieuw ter hand genomen. In de op 11 Maart j.l. door den Voorzitter van den Ministerraad uitgesproken Regeeringsverklaring wordt met betrekking tot de defensie o.a. gezegd (H. II, 325) ¹⁾:

„Voortgezette versobering der weermacht, onder meer door 's Lands verdediging te concentreeren in de mobiele strijdkrachten, waardoor een belangrijke vermindering van het afzonderlijk personeel der vesting- en kustverdediging mogelijk is. Vereenvoudiging der bevelvoering”.

Die versobering en vereenvoudiging hadden reeds tijdens de eerste ambtsvervulling van den tegenwoordigen Minister van Oorlog hare schaduwen vooruit geworpen door de opheffing — althans het onver-

¹⁾ Beteekent: Handelingen Tweede Kamer 1925/26, blz. ...

vuld blijven — van de betrekkingen van Commandant der Vesting Holland en van Sous-Chef van den Generalen Staf. In de vergadering van de Tweede Kamer van 27 Mei j.l. (H. II, 1196—1200) heeft de Minister van Oorlog zijne plannen nader ontvouwd, voorloopig nog slechts in groote trekken, daar verschillende bijzonderheden nog niet schenen vast te staan. De Minister beloofde aan de Kamer echter, niet te zullen komen met „plotselinge overvallingen in zake belangrijke dingen”.

Het zwaartepunt van de voorgenomen regeling der hoogere bevelvoering ligt hierin, dat bij de krijgsmacht op voet van oorlog het Opperbevelhebberschap met het commando over het veldleger in één hand vereenigd zullen zijn. In verband hiermede zullen ook in tijd van vrede de gezagssfeer en bevoegdheid van den Commandant van het Veldleger (C.V.) belangrijk worden uitgebreid. Wel is het de bedoeling de functie van Chef van den Generalen Staf in vreedestijd „zooveel mogelijk” zelfstandig te houden, maar tevens geldt als eisch, dat „degene, die in tijd van oorlog de troepen commandeert (d.i. de C.V., tevens a.s. O.), in tijd van vrede ook voldoende invloed moet hebben op de werkzaamheden van het hoofdbureau van den generalen staf, om te zorgen dat de groote strategische zaken van voorbereiding in zijn lijn vallen”.

De Sous-Chef van den Generalen Staf wordt, als zijnde in vreedestijd eigenlijk niet anders dan „een doorgangsbureau tusschen de onderdeelen van het bureau generale staf en den chef van dien staf”, bij de tegenwoordige organisatie van genoemd bureau overbodig geacht. Ten opzichte van den Commandant der Vesting Holland wordt verklaard, „dat toen men moest komen van al de verschillende stellingen tot deze eene, het noodzakelijk was, althans gewenscht, dat daar een hooggeplaatst officier aan het hoofd stond. Op het oogenblik is daarvoor”, naar des Ministers meening, „geen aanleiding meer”, omdat het handhaven van een commandant vesting Holland „weer is een topzwaar maken van de bevelvoering. Als de vesting Holland verdedigd moet worden, zijn daarin troepen van het veldleger en commandanten van het veldleger. Er zijn in vreedestijd aangewezen commandanten van het Oostfront, van het Zuidfront en van het Westfront. Dat zijn organen, die voldoende zijn om de noodige inlichtingen te kunnen geven aan de troepencommandanten, die er moeten komen optreden. Maar het aanwezig zijn naast hoogere troepencommandanten van het veldleger van een commandant van de vesting Holland, dat gaf, het is bij de oefeningen gebleken, geen goede oplossing”.

Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat in een voordracht, gehouden in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap op 31 Maart 1921, de tegenwoordige Minister, toen Kapitein van den Generalen Staf Lambouy, zijn stelsel van hoogere bevelvoering als volgt omschreef:

„Daarom behoort de opperbevelhebber van land- en zeemacht reeds in vreedestijd als legerecommandant te zijn aangewezen; hij commandeert

persoonlijk het veldleger; de chef van den generalen staf, de commandanten van stellingen en van bezettingstroepen staan dan reeds onder zijn bevel, evenals de inspecteurs van wapens en dienstvakken voor aangelegenheden, die onmiddellijk de oorlogsvoorbereiding raken. Met het administratief beheer van leger en stellingen heeft hij geen bemoeienis".¹⁾

Opperbevel en Veldlegereommando in één persoon vereenigd, ziedaar een leersluk, dat reeds lang vóór den wereldoorlog door menig officier van den Generalen Staf werd aangehangen. Dat in een Nederlandsch korps van krijgswetenschappelijk ontwikkelde officieren eene dergelijke — zij het ook allermintst algemeene — strooming kon ontstaan, schrijf ik voor een groot deel toe aan de, van eenzijdigheid geenszins vrij te pleiten, toenmalige opleiding en vorming onzer stafofficieren, waarbij te gretig buitenlandsche, in 't bijzonder Duitsche toestanden, opvattingen en beginselen tot voorbeeld werden genomen, terwijl aan de eigenaardige eischen en het bijzonder karakter onzer nationale oorlogvoering niet altijd voldoende recht werd gedaan. Ook de Minister van Oorlog beriep zich in de Tweede Kamer, tot steun van zijn denkbeelden, op het voorbeeld van Frankrijk, van Duitschland, van België. Maar zulke vergelijkingen gaan altijd mank en hebben weinig waarde, wegens de zoo geheel uiteenlopende omstandigheden, doeleinden en proportiën, hier en daarginds. Gegeven Nederland's politieke beteekenis en zijne verhouding tot andere staten, gegeven zijn geographische en economische gesteldheid, zijn krap toegemeten krachten en middelen, behoorren Regeering en militaire leiding er zich van bewust te zijn, dat onze nationale oorlogvoering moet zijn bescheiden in hare oorlogdoeleinden en beperkt in de uitbreiding harer actie, maar dan ook des te krachtiger en taai tot het uiterste in doorzetten en volhouden. Geen gedachte aan de, voor den legeraanvoerder zoo sterke bekoring van den „grooten" bewegingsoorlog; geen droombeelden eener aanvallende strategie; geen fantasiën van wijd strekkende campagnes buiten onze landsgrenzen! Onze landsverdediging vinde bij dreigend oorlogsgevaar hare nationale taak allereerst in hare preventieve werking tegen schending onzer onzijdigheid, welke werking slechts bereikbaar is, wanneer de weermacht tot zoodanige krachtsontwikkeling in staat is, dat zij gewicht in de schaal legt bij de afweging der wederzijdsche machten. Faalt deze preventie, dan moet de indringer worden teruggeworpen of zijn voortrukken tegengehouden en de gelegenheid tot ingrijpen van bondgenooten opengehouden worden, zoolang onze krachten reiken.²⁾

Bij de voorbereiding en uitvoering van dit nationale oorlogsplan kunnen buitenlandsche voorbeelden ons niet baten. Maar wij vinden in onze eigen geschiedenis en ervaring leering genoeg om ons den weg te wijzen. En dan moet ik op grond dezer ervaring als mijne vaste

¹⁾ Orgaan der Vereeniging, 1920—1921. VIe Afl. blz. 482.

²⁾ Ik laat het optreden van een gedeelte onzer strijdmacht in Volkenbondsverband achterwege, als liggende in een nog te nevelig verschieft.

overtuiging uitspreken, dat de vereeniging van de functiën van Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht en van Commandant van het Veldleger in één persoon niet slechts ongewenscht en onjuist moet worden geacht, maar dat ik haar zelfs — zoolang men eene ernstige behartiging van het groote landsbelang onzer verdediging blijft eischen — eenvoudig als *onuitvoerbaar* beschouw.

Ik zal thans de gronden uiteenzetten, waarop deze overtuiging berust.

Ons stelsel van landsverdediging omvat verschillende onderdeelen, organen der weermacht, die elk een eigen taak hebben, sommige mobiel, verplaats- en splitsbaar, andere stabiel, aan vaste opstelling gebonden; sommige plaatselijk begrensd, andere weer hun werkingssfeer over groote ruimten of zelfs over het geheele grondgebied des rijks uitstrekende:

- het Veldleger, operatief orgaan;
- de Zeemacht;
- de Stellingen, met hare veiligheidsbezettingen;
- de Grens- en Kustwacht;
- de Bewakings- en dekkingsdetachementen en -groepen bij belangrijke strategische objecten in het grens- en kustgebied;
- de Territoriale verdediging, staven en troepen, bestemd tot veiligheidsbezetting in de landstreken buiten het hart des lands gelegen, afweer van kleine vijandelijke ondernemingen, bewaking van spoorwegknoopen, havens, groote bruggen, enz., rustbewaring en steun van het militair gezag bij staat van oorlog of van beleg;
- de Etappen- en verkeersdienst;
- de verdediging tegen luchtaanvallen: luchtwachtdienst, luchtstrijdkrachten, luchtafweer-artillerie.

De lijst ware nog uit te breiden. Dit zijn de voornaamste; ik laat depôts en reserve-formatiën buiten het opgesomde vallende, achterwege.

Elk dezer onderdeelen moge een eigen taak hebben, voor *alle zonder onderscheid* gelden deze twee onbetwistbare waarheden:

1. geen dezer onderdeelen kan in ons verdedigingsstelsel gemist worden of mag in zijn werking te kort schieten, zonder gevaar voor het te bereiken hoofddoel; en

2. eene innige, zuiver en scherp op het gemeenschappelijk doel gerichte samenwerking van alle onderdeelen is onmisbaar, overal en telkens waar hunne werkingssferen elkander raken of kruisen.

Aan deze beide stellingen behoort de organisatie onzer hoogere bevelvoering te worden getoetst.

Van al de genoemde organen is het Veldleger ongetwijfeld het belangrijkste. Juist bij een program van nationale oorlogvoering, als hiervoren geschetst, is een krachtige operatieve macht noodzakelijk, om den *moedwilligen schender* van ons gebied tegemoet te treden en terug te werpen; het Veldleger is de hoofdfactor, waarop de preventieve

waarde der weermacht berust. Het commando over het Veldleger is dan ook het allergewichtigste van alle ondercommando's; het is tevens het omvangrijkste en stelt aan den drager van dit ambt de allerhoogste eischen van bekwaamheid, karakter, geest- en werkkraft. Het geldt hier toch het hanteeren eener strijdmacht van meer dan honderduizend hoofden, de bevelvoering over en de verantwoordelijkheid voor den strijdbaren toestand, de verzorging en de operatieve actie van niet minder dan 4 divisiegroepen, elk van 2 divisiën en verder toebehooren, benevens de lichte brigade en tal van hulp- en nevendiensten. ¹⁾ Reeds bij onzijdigheidshandhaving, zonder dat nog vijandelikheden zijn ingetreden — gelijk ook in 1914—1918 het geval was — staat de C.V. voor eene reusachtige taak: legering, voeding, verpleging en oefening der troepen; geneeskundige en geestelijke verzorging en hygiëne in het legeringsgebied; voorbereiding of aanleg van stellingen; veiligheids- en kondschapsdienst; bescherming van achterwaartsche verbindingen en verzekering der gemeenschap; uitoefening van het militair gezag bij staat van oorlog of van beleg; militaire rechtspleging; aan- en afvoer van legerbehoefden; aanvulling, beoordeeling en bevordering, verplaatsing en ontslag van personeel, in 't bijzonder van de hoogere officieren en commandanten; voorbereiding en gereedheid voor samentrekking en verplaatsing; bestudeering en voorbereiding van operatieplannen voor mogelijke oorlogsgevallen, en nog een onnoemlijk aantal andere zaken.

O, zeker, de C.V. behoeft dit alles niet persoonlijk te behandelen; hij zou dat ook niet kunnen. Hij moet aan de zelfstandigheid en het initiatief zijner ondercommandanten en aan die zijner medewerkers bij het uitgebreide Hoofdkwartier van het Veldleger de ruimst mogelijke ontplooiing toelaten. Maar hij moet hun dan toch leiding geven, hen doordringen van zijne opvattingen en bedoelingen, zich verzekeren van de opvolging zijner aanwijzingen en bevelen. Veelvuldig zal hij bij afwijking daarvan, gelijk bij moeilijkheden, onzekerheid en geschillen, persoonlijk moeten ingrijpen. En ten slotte blijft hij *voor alles* de verantwoordelijke man! Wie eenigszins practisch is ingewijd in het wezen der hoogere troepenleiding, wie gedurende de oorlogsjaren tot het Hoofdkwartier Veldleger heeft behoord, en zeker in de eerste plaats de gewezen C.V. zelf, zij zullen erkennen, dat van dezen bevelhebber en van zijn staf onafgebroken de grootste inspanning en toewijding, de inzet van zijne volle werkkraft en zijn geheelen arbeidstijd werden gevorderd, om zijne taak naar behooren te kunnen volbrengen.

Maar nu rekende ik nog in 't geheel niet met een oorlogstoestand, waarin het Veldleger actief zou optreden. Dan nemen de werkzaamheden en bemoeiingen, de wrijvingen en zorgen voor den legeraanvoerder in ontzettende mate toe en de verantwoordelijkheid gaat des te zwaarder drukken. De leiding der operatiën, de bevelvoering bij

¹⁾ Zie: Toelichting van de tweede Nota van wijzigingen van het wetsontwerp tot „Nieuwe regeling van den dienstplicht” (Wet-Van Dijk), gedr. stuk 441, No. 28 van 1920/21, blz. 6.

telkens wisselende omstandigheden, de dagelijksche aanraking met den vijand, gevechten en veldslagen, de zorg voor de veiligheid en slagvaardigheid der troepen en voor het hoog houden van het moreel der soldaten, de sterk toenemende moeilijkheden der verpleging en munitieaanvulling, het gevaar, de spanning en de vermoeienissen, ... in dit alles te voorzien, boven en behalve hetgeen reeds de gewone dienst bij het gemobiliseerde veldleger eischte, kan slechts gegeven zijn aan iemand van hooge fysieke, geestelijke en moreele qualiteiten, die zich zonder voorbehoud ten volle aan zijne opdracht kan geven.

En nu wil men aan dien zwaar belasten man ook nog het Opperbevelhebberschap gaan opdragen! Ik wil voorloopig den internen dienst bij het Algemeen Hoofdkwartier laten rusten en alleen vragen: hoe zal het den O.-C.V. mogelijk wezen, zijn gezag uit te oefenen over alle overige organen der weermacht buiten het veldleger? Hoe zal hij leiding kunnen geven aan — en overleg houden met de over het geheele land verspreide commandanten en chefs dier organen? Hoe zal hij kunnen waken voor het onmisbaar verband en de innige samenwerking dier organen onderling? Men dwaalt, zoo men meent, dat schriftelijke en electrische gemeenschap hierin kunnen voorzien; zij zijn al te dikwijls oorzaak van vertraging (o.a. tengevolge van de chronische overbelasting der lijnen in oorlogstijd) en van misverstand en zijn bovendien ongeschikt voor breedvoerige beraadslaging in ruimeren kring. Evenmin kunnen instructies, te voren opgemaakt, de leemte aanvullen, welke ontstaat door gebrek aan persoonlijk contact; zij kunnen niet alle gevallen voorzien, niet alle mogelijkheden regelen, niet alle moeilijkheden, welke zich zullen voordoen, reeds bij voorbaat oplossen. Zóó eenvoudig is de oorlog niet, dat men den gang van zaken reeds bij voorbaat voor goed zou kunnen vastleggen. Instructiën kunnen slechts algemeene grondslagen, leidende beginselen, normale gedragsregelen bevatten; zij schieten te kort, zoodra iets bijzonders of onvoorziens gebeurt, doch moeten dan met oordeel en doorzicht ook op het onverwachte worden toegepast. Daarbij mag de stem van den verantwoordelijken chef niet worden uitgeschakeld.

Maar hoe zal het dan onder deze omstandigheden den C.V., vastgekleusterd aan het opereerende en strijdende veldleger, mogelijk zijn zich te begeven naar die andere verdedigingsorganen tot persoonlijk onderzoek, kennismaking van plaatselijke toestanden en mondelinge gedachtenwisseling met de gezagvoerenden, wat — de ervaring heeft het geleerd — dikwijls en soms plotseling en onverwacht noodig zal zijn?

Dit alles zal uitgesloten zijn; het is een onmogelijkheid. Dan blijven er slechts twee oplossingen over:

òf de commandanten en chefs der organen buiten het veldleger worden aan eigen inzicht en zelfstandigheid overgelaten. Maar dan houdt ook de gezaguitoefening van den O.-C.V. over hen op, al blijft het zoo heeten; dan is er geen waarborg meer voor eenheid en samenwerking, dan is er geen hoogere invloed meer, die stimuleerend of

matigend op het beleid dier zelfstandige hoofden kan werken. Dan is er ook geen verantwoordelijkheid meer denkbaar voor den drager van het hoogste militair gezag; het complex onzer verdedigingsorganen wordt een vrijstaat, waarin ieder op eigen wieden drijft en naar believen handelt. Dat kan natuurlijk niet; het zou strijdig zijn met de beginselen van ons staatsrecht en met de Instructie van den Opperbevelhebber;

òf de O.-C.V. moet alle bemoeiingen met de buiten het veldleger aanwezige organen opdragen aan een zijner ondergeschikte medewerkers van hoogen rang bij het Algemeen Hoofdkwartier, ik laat voor 't oogenblik in het midden, aan wien. Maar daardoor wordt de O.-C.V. slechts schijnbaar ontlast. Want *hij blijft verantwoordelijk!* De bedoelde medewerker heeft leiding noodig om de inzichten van zijn chef tot hun recht te doen komen; hij zal dien chef moeten betrekken in tal van moeilijke vraagstukken en netelige beslissingen, waarin hij zelf geen besluit kan of durft nemen, en het zal den chef onmogelijk zijn zich ten deze van zijn plicht te kwijten, zonder kennis van zaken, somtijds persoonlijk of plaatselijk onderzoek en beraadslaging met de commandanten en chefs, wie het geval aangaat. Geen gezag is bestaanbaar zonder verantwoordelijkheid; geen verantwoordelijkheid kan worden gedragen, zonder persoonlijke inmenging en bemoeiing, zonder kennis van zaken en toestanden. Dat kost tijd en kracht, waarvan de C.V. als zoodanig niets te missen heeft.

Men ziet het: wij komen niet verder. Van den O.-C.V. kan het bovenmenschelijke slechts worden geëischt ten nadeele van de richtige vervulling zijner natuurlijke en gewichtige taak: de aanvoering van het veldleger. Hem daarenboven nog het gezag over — en de leiding van de overige verdedigingsorganen op te dragen, is — ik herhaal het — onmogelijk!

Ik wil nu het geval ook eens vanuit het Algemeen Hoofdkwartier beschouwen. Vooraf zij meegedeeld, dat de Minister van Oorlog in de Tweede Kamer te kennen gaf (H. II, 1198), dat Z. Exc. wilde „trachten te bereiken, dat de commandant van het veldleger, tevens opperbevelhebber, zich eigenlijk pas te velde begeeft, als de gróote zaken worden beslist, en dat hij dan daarbij als chef van zijn staf beschikt over den chef van den generalen staf.” Laat ons nagaan, hoe zich dit vraagstuk in de practijk zal voordoen.

Gedurende de spanningsdagen, welke aan de mobilisatie onmiddellijk voorafgaan, zal de C.V., aangewezen O., voortdurend in nauw contact moeten zijn met den Minister van Oorlog en met dien van Marine, ter gezamenlijke overweging van den militair-politiek toestand, de inkomende diplomatieke en kondschapsberichten uit het buitenland, de te treffen strategische voorzorgen en ten slotte vooral de beslissing omtrent het mobiliseeren en het tijdstip daarvan, met al de ingrijpende maatregelen — spoorwegvórdoring, paarden- en automobielvórdoring, enz. enz. — die hiermede samenhangen. Het spreekt vanzelf, dat de aangewezen O. zich dan te 's-Gravenhage moet bevinden. Die nood-

zakelijkheid eindigt niet, zoodra het mobilisatiebesluit is afgekondgd, de weermacht op oorlogsvoet wordt gebracht en hare afwachtingsofstelling inneemt of, bij meer uitgesproken en dreigenden politieken toestand, het veldleger wellicht reeds dadelijk geheel of voor het grootste gedeelte in een bepaald deel des lands wordt samengetrokken. Integendeel, juist in dien eersten tijd na het mobilisatiebesluit is er onnoemlijk veel tusschen de Regeering — hetzij den Minister van Oorlog, van Marine, van Buitenlandsche Zaken, hetzij den Raad van Ministers — en den O. te bespreken en te regelen: met spoed in te dienen wetsontwerpen en uit te vaardigen koninklijke besluiten, verband houdende met den gemobiliseerden toestand en het dreigend oorlogsgevaar: verlenging van den werkelijken diensttijd van lichten dienstplichtigen en schorsing van hun ontslag uit werkelijken dienst; oproeping van oudere (buiten de mobilisatie vallende) lichten of van buitengewone dienstplichtigen; uitvaardiging van de neutraliteitsverklaring en daaruit voortvloeiende voorschriften; afkondiging van den staat van oorlog of van beleg over het geheele land of over bepaalde gedeelten daarvan; voorziening in geldmiddelen; bevordering van vrijwillige dienstneming en hulpverleening; aanwijzing van militairen, burgerambtenaren en gepensioneerden voor bepaalde functiën bij of verband houdende met de landsverdediging; voorbereiding der interneering; regeling van inkwartierings- en vorderingsbevoegdheden; aanschaffing en aanmaak van oorlogsmaterieel; vorming van verplegings- en kleedingvoorraden. Ik noem slechts enkele voorbeelden; er zijn er honderden.

Er kan dus geen sprake van zijn, dat de O., tevens C.V., anders dan in de uiterste noodzakelijkheid en dan hoogstens voor enkele uren, 's-Gravenhage zou mogen verlaten. Maar hij zou dit ook niet kunnen: want hij moet leiding geven aan het in werking brengen van het geheele defensie-apparaat te land, ter zee en in de lucht; hij moet den dienst van het Algemeen Hoofdkwartier — een lichaam van enkele honderden officieren van hoogen en lageren rang, onderofficieren, manschappen en burgerambtenaren — in gang zetten, zijn Chef en zijn Sous-Chef van den Staf, zijn Afdeelings- en Sectie-hoofden instrueren. Er moet worden geantwoord op den stroom van vragen, voorstellen, klachten en bezwaren, die onafgebroken juist in den eersten tijd het Algemeen Hoofdkwartier overstelpen. Natuurlijk gaat het grootste deel hiervan buiten den O. persoonlijk om; maar in gewichtige en principieele zaken moet hijzelf beslissen; zoo b.v. omtrent het stellen van onderwaterzettingen en het opruimen van de voorterreinen der stellingen, de vernieling der groote spoorwegbruggen (maatregelen, waarmede millioenen guldens en het belang van duizenden menschen gemoeid zijn) e. m. a.

Maar de hoofdreden, waarom het rechtstreeksch en persoonlijk contact tusschen Regeering en O. onvoorwaardelijk en onafgebroken bewaard moet blijven, is: **de beslissing over oorlog en vrede**, waar-

voor de Regeering elk oogenblik — plotseling en spoedeischend — kan gesteld worden, bij het nemen van welke beslissing Zij de voorlichting van den O. omtrent den militairen toestand en de militaire vooruitzichten niet kan ontberen, evenmin als bij het beramen van de, tengevolge van die beslissing aan te nemen houding en te treffen maatregelen. Het geval kan zich aandienen in verschillenden vorm: diplomatieke druk of bedreiging, ultimatum, oorlogsverklaring, daadwerkelijke schending van ons gebied. In al die gevallen is er voor het nemen van een besluit geen minuut te verliezen; van dat besluit hangt het lot des vaderlands af. De beraadslaging daarover kan niet met een telefoontje worden afgedaan. Zoo kunnen er dagen, weken verlopen, waarin de O. onherroepelijk aan den zetel der Regeering gebonden is.

En al dien tijd blijft het, in eenig deel des lands samengetrokken veldleger zonder zijn commandant, zonder den aanvoerder, die verantwoordelijk is voor zijn toestand en voor zijn optreden, juist in dien tijd waarin het gemobiliseerde veldleger in verband gebracht, geconsolideerd en strijdvaardig gemaakt moet worden; in dien tijd, waarin voor de oorlogsactie van het veldleger de voorbereiding en inleiding wordt getroffen, waarvan voor het succes zoo oneindig veel zal afhangen; in den tijd wellicht ook, waarin die oorlogsactie, tengevolge van daadwerkelijke schending van onze grenzen of inval van vreemde troepen in ons gebied, reeds begonnen en de operatiën in vollen gang zullen zijn.

De O. kan van uit den Haag niet tevens als C.V. de operatiën van het veldleger leiden; hij is reeds zonder deze uitbreiding zijner taak dag en nacht volbelast. Maar ook al had hij nog een fractie van zijn tijd en werkkraft ter beschikking, het zou toch onmogelijk zijn de bevelvoering over een leger van 8 divisiën te volbrengen, zonder ter plaatse, onmiddellijk achter het operatiegebied te vertoeven. De hoogste bevelhebber behoort voorzeker niet in de voorste linie thuis en zijn hoofdkwartier zal op eenigen afstand achter het front gevestigd zijn. Maar dan toch zóó nabij, dat hij doorlopend persoonlijk volledig ingelicht is omtrent de omstandigheden in het operatiegebied en den toestand der troepen. Schriftelijke of elektrische berichtgeving, evenmin als de tusschenkomst van officieren-berichtgevers, zullen het gemis kunnen vergoeden van eigen waarneming, persoonlijke kennisneming van belangrijke gegevens, mondelinge gedachtenwisseling met den staf en de hoogste onder-commandanten. Te velde moeten besluiten dikwijls onmiddellijk worden genomen, ook bij nacht en ontijd, na eenig ingekomen bericht of een acuten ommekeer in de situatie. De legeraanvoerder moet terstond kennis krijgen van inkomende gewichtige meldingen; hij moet de directieven bepalen, welke den grondslag moeten zijn voor de uit te geven bevelen. En boven alles: hij moet met zijn geheele hoofd en hart, met al zijn tijd en werkkraft zich kunnen wijden aan zijn grootsche taak, waarvan de uitslag van den oorlog en het lot van duizenden en tienduizenden soldaten zal afhangen.

•Voor den zwaar belasten O.-C.V. te 's-Gravenhage is dit alles uitgesloten. Hij zal, zoolang hij hier moet verblijven, het bevel over het veldleger aan een ander moeten opdragen. Aan wien? De Chef van den Generalen Staf, Chef van den Staf van het Algemeen Hoofdkwartier, kan bij dat hoofdkwartier niet worden gemist. De Sous-Chef van den Generalen Staf is afgeschapt; de Staf van het Algemeen Hoofdkwartier mist zijn sous-chef! De Chef van den Staf van het Veldleger is een hoofdofficier, lager in rang dan de commandanten der divisiegroepen; hij mist de bevoegdheid, zoolwel als de ervaring om zelfs maar tijdelijk een leger van 8 divisien te bevelen. Maar wie dan?

Er blijft slechts één oplossing over: het commando over het veldleger aan den oudsten divisiegroepscommandant op te dragen. Of deze daarvoor de geschikte man is, daar kan niet naar gevraagd worden; hij is in de gegeven omstandigheden de eenige mogelijke man, al mist hij in elk geval de zoo dringend noodige vredesvoorbereiding er voor. Maar inmiddels brengt zijne aanwijzing als zoodanig alweder eene verschuiving in de hoogste legerfuncties teweeg, juist op het kritieke tijdstip der mobilisatie en oorlogsinleiding, met al de ernstige nadeelen, daaraan verbonden, waarop ik hiervoren wees. Zulk een verschuiving kan door ziekte, sterfgeval, en dergelijke te elken tijde voorkomen en onontkomelijk zijn, hoe betreuenswaardig ook. Doch haar met voorbedachten rade, als systeem, noodzakelijk te maken, acht ik allerbedenklijkst.

Ik neem nu aan, dat op eenig tijdstip de O.-C.V. zich naar het leger te velde begeeft en persoonlijk het commando daarvan overneemt. Hoe moet het nu met het Algemeen Hoofdkwartier? Zal het meegaan met den O.-C.V. naar de standplaats van het Hoofdkwartier Veldleger? Dat zou onoverkomelijke moeilijkheden bieden. Het Hoofdkwartier Veldleger is een mobiele formatie, georganiseerd in dier voege, dat het de bewegingen van het veldleger, voor- of achterwaarts, op afstand kan volgen. Maar het Algemeen Hoofdkwartier is een vaste defensiecentrale, van zeer grooten omvang en waarop de verbindingen met alle defensie-organen des lands uitloopen. Verschillende autoriteiten, deel uitmakende van dit lichaam, hebben hun afzonderlijk bureel, personeel en archief, wat de bezwaren eener verplaatsing en de kans op verwarring en ontreddeering van den dienst in belangrijke mate doet toenemen. Het is waar, dat het Algemeen Hoofdkwartier in geval van oorlog, door de inwerking des vijands *gedwongen* kan worden zich te verplaatsen; maar dan is dat een noodmaatregel, die alleen in den uitersten nood zal worden aanvaard en waarbij van de archieven slechts het allernoodigste kan worden meegevoerd.

Er is bovendien tusschen de afdelingen van het Algemeen Hoofdkwartier en de verschillende ministerieele departementen, in 't bijzonder die van Oorlog en van Marine, maar in zekere mate toch ook met bijna alle andere, een zoo druk dienstverkeer, zoo veelvuldige behoefte aan mondelinge samenspreking, dat een vlot en regelmatig verloop van den

dienst niet wel denkbaar is, tenzij het Algemeen Hoofdkwartier gevestigd zij in de standplaats der Regeering

Hier staan wij opnieuw voor eene onoplosbare moeilijkheid. De O.-C.V., die immers de geheele leiding der landsverdediging in handen heeft en zijn gezag moet uitoefenen over alle defensie-organen, kan zulks onmogelijk doen zonder de voortdurende en engste samenwerking met zijn Algemeen Hoofdkwartier. In geen geval zal hij zijn Chef van den Staf, zijn rechterhand, kunnen missen, onder wiens leiding de geheele algemeene oorlogsvoorbereiding in tijd van vrede is uitgewerkt geworden. Ook den Chef van den Marinestaf? Dien adviseur zal de O.-C.V., zelf geen marine-man zijnde, doorlopend en dringend noodig hebben om zijne beschikkingen betreffende de zeemacht te kunnen nemen. Doch de Chef van den Marinestaf maakt — anders dan de Chef van den Generalen Staf — deel uit van de organisatie van zijn departement en kan daarbij, vooral in tijd van oorlog, zeer bezwaarlijk worden gemist. De lezer moge voor zichzelf uitmaken, wat hem het gewichtigst en noodzakelijkst schijnt.

Wij komen dus tot deze figuur: de O.-C.V. — ik zal nu maar niet weer herhalen, wat deze doen *moet*, doch niet doen *kan* — bevindt zich te velde, gescheiden van zijn Algemeen Hoofdkwartier, van zijn werk- en voorlichtingsorganen, van zijn archief, wellicht van zijn Marine-Adviseur, en is voor het intens drukke, veelal spoedeisende dienstverkeer met dat Algemeen Hoofdkwartier aangewezen op post, electrische gemeenschap en officieren-berichtgevers; en het Algemeen Hoofdkwartier bevindt zich in de standplaats der Regeering ... zonder hoofd, zonder leiding. Want de Chef van den Gen. Staf houdt zich op bij den O.-C.V. De Sous-Chef is afgeschafft!

Wie zal de leiding nemen van het Algemeen Hoofdkwartier? Wie zal onder al die afdeelingen en sectiën de eenheid en eensgezindheid in stand houden, wie het verband en de innige samenwerking waarborgen, die tusschen hare hoofden onmisbaar zijn, om de overweldigende hoeveelheid arbeid te kunnen verslaan en uit den chaos der zich verdringende zaken regelmatig en vlug degelijk werk te voorschijn te brengen; die eenheid, dat verband, die samenwerking, welke de groote geheime kracht vormden van het Algemeen Hoofdkwartier van 1914—1918? Aan wien zal de O. — helaas, per post, telegraaf, telefoon of radio — zijne opdrachten en bevelen ter uitwerking geven? Zal hij moeten handelen met al die hoofden persoonlijk? Wie zal den O. gevraagde inlichtingen geven over onderwerpen van algemeenen aard? En wie zal de Regeering te woord staan, wanneer deze in minder gewichtige aangelegenheden zich er mede tevreden wil stellen, niet met den O. rechtstreeks te spreken? Wie zal leiding geven in al die moeilijke vraagstukken, welke niet zoozeer het strategisch beleid, dan wel de aanraking met — en de inmenging in algemeen economische en maatschappelijke belangen betreffen: de gezagsuitoefening bij staat van oorlog of staat van beleg; de post-, de telegraaf- en telefooneensuur;

de perscensuur en de militaire voorlichting der pers; de inlichtingendienst en de afweer van vreemde spionage; de voedselvoorziening; de industrieele mobilisatie en de beschikbaarstelling daarvoor van militaire werkkrachten; de geneeskundige verzorging van zieken en gewonden; het grensverkeer en de bestrijding van den smokkelhandel; de interneering en de behandeling van krijgsgevangenen; e.m.a. Men kan van meening zijn — en ik gevoel daar zeer veel voor — dat verschillende dezer onderwerpen bij het Algemeen Hoofdkwartier niet thuis behooren. Dit neemt niet weg, dat de meerderheid dier onderwerpen rechtstreeks en nauw verband houdt met het defensiebelang en het militair beleid. Bij misgrepen en tekortkomingen is de O. de zondebok, die door de Regeering wordt aangesproken en verantwoordelijk blijft, ook al ware hij in het hier onderstelde geval onmachtig iets te regelen of iets te voorkomen.

Men gevoelt het: er *moet* een hoofd zijn, al wordt ook hierdoor de O. geenszins van zijne verantwoordelijkheid ontheven. Maar wie? Er is geen enkele bevoegde beschikbaar. Dan maar een gepensioneerde? Dat zou noodlottig kunnen worden. Zou men het wagen, het gebouw der oorlogsvoorbereiding, met zijn vele moeilijke vraagstukken en ingewikkelde regelingen, dat door den Chef van den Generalen Staf in lange jaren van ernstige studie en harden arbeid moeizaam en zorgvuldig is opgebouwd, op het moment der zwaarste beproeving over te geven aan een buiten de actieve krijgsmacht staande, die — hoe kundig en degelijk officier hij indertijd moge geweest zijn — de grondige en alles omvattende vredesvoorbereiding voor deze geweldige opdracht mist? Zou men meenen de geestelijke drijfkracht van het oorlogsbedrijf, welke moet steunen op doorwrochte kennis van het geheele defensie-apparaat en op uitgebreide bestudeering van alle vormen, methoden en verschijnselen onzer nationale oorlogvoering, te mogen verwachten van een half-ingewijde? Het is ondenkbaar. Maar hiermede ontvalt ons dan ook de laatste kans tot ontkenning van dezen onontwarbaren puzzle.

Zoodra de O.-C.V. zich te velde begeeft om het commando over het veldleger feitelijk te aanvaarden, is het rechtstreeksch, persoonlijk contact tusschen hem en de Regeering verbroken. Ik wees er hierboven reeds op, dat zulks in elk geval gedurende de eerste dagen — weken? — na de mobilisatie ontoelaatbaar zou zijn. Maar ook in een volgend stadium, hetzij van gewapende onzijdigheid, hetzij van oorlog, zijn aan dezen toestand groote bezwaren, ja, ernstige gevaren verbonden. Er komen toch — de ervaring heeft het alweder bewezen — telkens en veelvuldig belangrijke aangelegenheden en netelige quaesties voor, welke mondelinge bespreking, hetzij van een of meerderen der ministers, hetzij van den Ministerraad, met den O. persoonlijk noodzakelijk maken. Toegegeven worde, dat menige dezer aangelegenheden niet zóó spoedeischend zullen zijn, dat het niet mogelijk ware den O.-C.V. uit te noodigen, uit zijn hoofdkwartier te velde naar de stand-

plaats der Regeering over te komen. Maar wat minder zeker is, dat is of de O.-C.V. op zulk een tijdstip in zijn overbelasten werkkring bij het wellicht opereerende of strijdende veldleger kan worden gemist. En wel zeker is het, dat misstanden zullen ontstaan, wanneer zoodanige afwezigheid uit zijn werkkring te velde zich dikwijls of kort achtereen mocht herhalen. Ernstiger wordt de zaak, wanneer het inderdaad zaken van den meest dringenden, den hoogsten spoed eischenden aard mocht gelden, waarover de Regeering met den O. wenscht te confereren. Ik denk hierbij aan al die gevallen, gelijk zij ook in 1914—1918 zoo herhaaldelijk zijn voorgekomen, waarin tijdens den toestand van gewapende neutraliteit de Regeering door een der oorlogvoerende partijen of door beide voor vragen, eischen, dreigementen wordt gesteld, welke onverwijlde beantwoording en vaststelling van de te volgen politieke en militaire gedragslijn vorderen, beantwoording waarvan het „oorlog of vrede” zal afhangen en welke ons in elk geval tot onmiddellijke militaire voorzorgen en verhoogde oorlogsgereedheid moet voeren. Dan kan elk uur vertraging noodlottig worden. En ik denk met nog grooter bezorgdheid aan een toestand, waarin wij reeds in oorlog zouden zijn gewikkeld, de O.-C.V. gebonden aan het opereerend of strijdend, wellicht in kritieken toestand verkeerend, veldleger, en de Regeering staande voor dringende gewichtige besluiten omtrent hare verhouding en gedragslijn jegens andere staten, aanbod van hulp of eisch van militaire samenwerking, eischen en bedreiging van derden, wapenstilstands- of vredesonderhandelingen, enz., enz. Dan gaat het om het bestaan van Nederland! Dan moet de Regeering, zonder eenig verzuim, onmiddellijk en onvoorwaardelijk kunnen beschikken over haren militairen raadsman, die — vrij van bindende plichten en drukkende zorgen en bemoeiingen in andere richting — zich ten volle aan zijn eersten en natuurlijken plicht, de Regeering voor te lichten en van advies te dienen, moet kunnen kwijten.

Ik meen in het voorafgaande duidelijk te hebben gemaakt, waarom ik de vereeniging van het Opperbevelhebberschap en het Commando over het veldleger in één persoon verkeerd, onuitvoerbaar, onmogelijk acht.

Maar zouden er ook niet voordeelen aan verbonden zijn, welke de nadeelen geheel of grootendeels goedmaken of overschaduwen?

Dat de O. reeds in tijd van vrede zou zijn aangewezen, is ongetwijfeld een niet te versmaden voordeel. Maar dit is ook op andere wijze te bereiken, zonder bedoelde noodlottige combinatie. Het voordeel zou overigens eerst dan volledig tot zijn recht komen, indien de aangewezen O. in tijd van vrede ook in de gelegenheid ware zich volledig op zijn oorlogstaak als zoodanig voor te bereiden. Dit zal hem echter niet mogelijk zijn. Wel zeide de Minister van Oorlog in de Tweede Kamer (H.II, 1197), „dat degene, die in tijd van oorlog de troepen commandeert, in tijd van vrede ook voldoende invloed moet hebben

op de werkzaamheden van het hoofdbureau van den generalen staf, om te zorgen, dat de groote strategische zaken van voorbereiding in zijn lijn vallen," maar terecht liet Z. Exc. hierop volgen, dat het juist de moeilijkheid is, dit in een behoorlijke regeling neer te leggen. Tot heden gold het commando over het veldleger in tijd van vrede als eene belangrijke en omvangrijke betrekking, waarin eenige onzer bekwaamste en flinkste opperofficieren een volle en allermint lichte taak hebben gevonden. Dit is, bij mijn weten, niet anders geworden. Het zal daarom den C.V. niet mogelijk zijn, naast zijn uitgebreid troepencommando, zich bovendien nog volledig in te werken in alle oorlogsvoorbereidingen, welke door den Chef van den Generalen Staf worden behandeld en uitgewerkt, noch zal hij zich ten volle vertrouwd kunnen maken met alle bijzonderheden der overige defensie-organen buiten het veldleger. Het is eenvoudig, met een pennestreek zulk een cumulatie van ambten te bevelen. Maar er zijn grenzen aan de werkracht en den werktijd zelfs van den energieksten werker. In tijd van vrede zal niemand bespeuren, hoeveel er onafgedaan blijft liggen, hoeveel er oppervlakkig behandeld of aan niet-verantwoordelijke ondergeschikten overgelaten wordt. Maar in oorlogstijd, de groote proef onzer vredesorganisatie en onzer vredesprestatie, zullen de fouten aan 't licht treden. De C.V. zal zich tot de kennisneming van de hoofdlijnen moeten bepalen. Maar dan zal hij ook de volle bevoegdheid tot oordeelen en bevelen missen, welke de volledig ingewerkte Chef van den Generalen Staf bezit, en hij zal in tijd van oorlog in vele opzichten, in 't bijzonder wat betreft de defensie-organen buiten het veldleger, door de oogen van zijn chef van den staf moeten zien, een verkeerde en gevaarvolle toestand, omdat hij onvereinigbaar is met het rechte begrip der verantwoordelijkheid.

Het voornaamste bezwaar, dat tegen het gescheiden houden van de beide hoogste legerfuncties wordt gevoeld, schijnt te zijn, dat men vreest of verwacht, dat wanneer het veldleger ingeval van oorlog tot actie komt, de O. zich zal mengen in de directe leiding der operatiën; dat hij de zelfstandigheid van den C.V. aan banden zal leggen en zal willen meecommandeeren, zoodat dan — gelijk de geliefkoosde uitdrukking luidt — twee koetsiers op den bok zullen zitten.

Deze vrees of verwachting is in lijnrechten strijd met het fundamentele beginsel der bevelvoering, zooals deze in de instructiën is neergelegd. Art. 8 van de Instructie van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht luidt:

„De Opperbevelhebber bepaalt het strategisch doel der operatiën van het veldleger, van andere, eventueel buiten het verband van het veldleger zelfstandig optredende legerafdeelingen, en van de onderdeelen der zeemacht. Hij geeft bevelen en aanwijzingen omtrent de uitvoering dier operatiën en de samenwerking van de mobiele strijdkrachten te land en te water met de verdediging der stellingen en afzonderlijke forten”.

De Algemeene Instructie voor den Commandant van het Veldleger, geldende voor den duur dat de strijdmacht gemobiliseerd is, bepaalt:

„Art. 3. De C.V. ontvangt van den Opperbevelhebber een *bijzondere instructie*, aangevende de taak van het veldleger, overeenkomstig de aan de mobilisatie ten grondslag liggende beweegredenen of in verband met den toestand van het oogenblik.

Art. 4. De bijzondere instructie wijst het *strategisch doel* der operatiën van het veldleger aan. Zij bevat verder aanwijzingen, welke noodig mochten zijn, als:

de beschikbaar gestelde krachten, voor zooveel deze niet reeds onder het bevel van den C.V. waren gesteld; en

de regeling van het onderling verband en de samenwerking met de verdediging der stellingen en afzonderlijke forten, met zelfstandig optredende troepenafdeelingen en met de vloot of met onderdeelen der zeemacht, die voor zelfstandig optreden worden aangewezen”.

De Bijzondere Instructie eindelijk, welke door den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, op 10 Aug. 1914, bij de samentrekking van een groot deel van het veldleger in het zuiden des lands, aan den C.V. werd uitgereikt, bevat het volgende:

„Art. 4. Aan den Commandant van het Veldleger blijft overgelaten naar eigen inzicht de maatregelen te treffen, die ter vervulling van de in punt *a—c* (zijnde de opsomming der strategische doeleinden in Art. 1) omschreven opdracht door hem worden noodig geacht, daarbij indachtig zijnde, dat het verder verloop der gebeurtenissen in het buitenland en de verhouding van Nederland tot de omringende staten de noodzakelijkheid kan doen intreden, de ter beschikking van den Commandant van het Veldleger gestelde macht elders te benuttigen. Mitsdien zal deze den Opperbevelhebber voortdurend op de hoogte houden van de opstelling der strijdkrachten en van de genomen maatregelen ter uitvoering van de gegeven opdracht”.

(Dit laatste voorbehoud vond zijn grond in den nog zeer voorloopigen en onzekeren toestand op 10 Aug. 1914.)

Hieruit blijkt, dat de C.V. geheel vrij blijft in de bevelvoering, in de wijze, waarop hij zal meenen zijne opdracht te moeten uitvoeren; dat de O. zich daarmede geen bemoeïing voorbehoudt, en diens gezagsuitoefening zich bepaalt tot:

aanwijzing van het te bereiken doel;

verzekering van het verband en de samenwerking met andere organen der landsverdediging; en

voorbehoud van nadere beschikking in geval van wijziging van den militair-politiek toestand of van de operatie-doeleinden.

Wanneer men nu niettemin vreest of verwacht, dat de O., in strijd met letter en geest der instructiën, zich zal te buiten gaan aan onnoodige en schadelijke inmenging in de zelfstandigheid van den C.V., dan vraag ik: kan dit ondersteld gevaar niet worden geconstrueerd uit elke hiërarchieke verhouding? Komt niet ook aan de

divisiegroepscommandanten, aan de divisiecommandanten, kortom, aan elken lageren bevelhebber binnen de grenzen van zijne gezags-sfeer zelfstandigheid en vrijheid van handelen toe, om de hem gegeven bevelen naar eigen inzicht en beste weten uit te voeren? Kan men niet met gelijken grond als voren de vrees uiten, dat de hoogere bevelhebber ook hier zich aan gezagsexcessen naar beneden zal te buiten gaan en het daarom maar beter ware, dat hij over den onderbevelhebber niets te zeggen zou hebben? Gebrek aan vertrouwen in de ondercommandanten en angst om aan hen over te laten dat, waarvoor zij verantwoordelijk zijn, dat is de gevaarlijke klip voor *elken* gezagvoerende en kan een kiem voor moeilijkheden zijn in *elke* gezags-verhouding. De eenige waarborg hiertegen is niet te vinden in ver-storing van de natuurlijke gezagsregeling, doch in de juiste keuze der personen, die gezag zullen hebben te voeren. Dan mag men toch aannemen — neen, moet men eischen — dat wanneer de Regeering in rustig beraad en na rijpe overweging, er toe overgaat een opper-officier, wiens geheele militaire loopbaan ter beoordeeling van zijn karakter voor Haar openligt, te bestemmen voor de vervulling van de hoogste, gewichtigste en moeilijkste militaire functie, alle bereik-bare waarborgen zullen worden betracht tegen het hiervoren bedoelde gevaar en dat van den aldus gekozene bij het intreden van den oorlogstoestand niet de eerste gedachte zal zijn aan „ruzie” met zijn eersten onderbevelhebber, als waarop de Minister van Oorlog in de Tweede Kamer naar aanleiding eener oefening zinspeelde (H. II, 1197).

Was het een bijdrage tot kenschetsing eener onjuiste gezagsrege-ling? toen de Minister verder zeide:

„Wij hebben gedurende den afgelopen oorlog gezien, dat de com-mandant van het veldleger voortdurend is belast geworden met het commando over een divisiegroep, bestaande uit twee divisiën, en over de rest van het veldleger eigenlijk weinig of niets te zeggen had. En dat is een toestand, die toch zeker minder gewenscht is”.

Dan moet ik hiertegen doen opmerken, dat de hiervoren aange-haalde Bijzondere Instructie voor den Commandant van het Veldleger in Art. 3 uitdrukkelijk zegt:

„De Iste Divisie en de IIde Divisie, alsmede de niet bij de Cavalerie-brigade ingedeelde batterij Rijdende Artillerie met artilleriemunitie-trein, blijven onder het bevel van den Commandant van het Veld-leger, maar mogen noch ten deele, noch geheel door hem worden verplaatst, zonder machtiging of bevel van den Opperbevelhebber”.

Voor de beperking, in dit artikel neergelegd, bestond inderdaad eene afdoende reden. Wij waren niet in oorlog, doch verkeerden in den toestand van gewapende onzijdigheid. Schending hiervan kon plaats hebben uit het oosten, uit het zuiden of uit het westen, of wellicht uit meer dan eene richting tegelijk. Niemand kon voorspellen, uit welke richting of richtingen zulk eene schending zou komen, al

scheen ook het gevaar in het zuiden het grootst. Daarom mocht voorshands geen enkel frontier *geheel* worden ontbloot. Ware oorlogstoestand ingetreden, dan zou onmiddellijk het geheele veldleger of het grootst mogelijk deel daarvan in de richting der zich alsdan afteekende bedreiging worden samengetrokken en ter geheele en vrije beschikking van den C.V. gesteld worden. De uitgewerkte spoorwegvervoersregelingen lagen daartoe gereed; de marschregelingen waren bij de troepen aanwezig. Ook al ware de C.V. tevens opperbevelhebber geweest, had hij niet anders kunnen of mogen handelen.

Ook voor tijd van vrede belooft het stelsel van den Minister van Oorlog ons ongewenschte toestanden.

Ik wees hiervoren reeds op den overbeladen vredeswerkkring, dien de C.V., aangewezen O. tegemoet zou gaan.

Ook de Chef van den Generalen Staf zal in eene geheel andere positie komen te verkeerem. Hij verliest zijn karakter als zelfstandigen, eersten adviseur van den Minister van Oorlog over onze geheele oorlogsvoorbereiding en al onze defensie-organen, en komt te staan onder de bevelen van den C.V. Voor den Minister zelf, die niet altijd krijgskundige en militair deskundige is, acht ik dit een groot nadeel. Deze bewindsman vond tot heden in de adviezen van den Chef van den Generalen Staf eene onpartijdige en zaakkundige voorlichting, 's Lands militaire zaken beziende uit het oogpunt der algemeene verdedigingsbelangen en vrij van particularistische invloeden en opvattingen, waaraan troepencommandanten en speciale autoriteiten niet zelden mank gaan. Dat zal nu anders worden. De Minister zal voortaan alles, waaromtrent hij wenscht te worden geadviseerd, moeten bezien door den bril van den C.V., die immers zal — en ook moet — verlangen, dat de strategische voorbereiding en alles, wat daarmee over het geheele gebied onzer landsverdediging samenhangt, door den Chef van den Gen. Staf in zijn — des C.V.'s — geest worden behandeld en bewerkt.

Aangezien in oorlogstijd de O.-C.V. over den Chef van den Generalen Staf als Chef van zijn Staf wil beschikken (H. II, 1198), volgt hieruit, dat laatstgenoemde autoriteit in vreedetijd zich ook op de bijzondere aangelegenheden van het veldleger zal moeten toeleegen, zulks boven en behalve de zware, uitgebreide en veelzijdige taak, welke hem tot heden reeds opgelegd was. Deze aanwas van bemoeiing is te bedenkelijker, sedert hem zijn rechterhand is ontvallen. De Sous-Chef van den Generalen Staf is afgeschafft! In hem bezat de Chef tot kort geleden een volwaardig medewerker, geheel ingelicht in alle aangelegenheden, welke ten Hoofdbureele van den Generalen Staf voorkwamen en daardoor in staat, den Chef veel controleerend werk uit de handen te nemen en vele opdrachten zelfstandig uit te werken. Het is te vreezen, dat door dit alles de Chef van den Generalen Staf meer en meer zal afdalen tot het peil van een chef

de bureau van den C.V., aangewezen O., en dat zijne organiseerende, regelende, voorbereidende en adviseerende taak hieronder ernstig zal lijden.

Er is nog een vraagstuk: de Vesting Holland. Haar commandant is afgeschaft, maar het is nog niet gebleken, hoe men nu voortaan in de vredesbevelvoering — of, zoo men wil, in de vredesleiding der werkzaamheden — der stellingen zal voorzien. Zal de C.V., aangewezen O., dan wel de Chef van den Generalen Staf hierover in tijd van vrede de contrôle verkrijgen? Het zou welhaast noodzakelijk zijn, met het oog op het stelsel van oorlogsbevelvoering, dat men beoogt. Het zou echter voor welken dan ook der beide genoemde functionarissen een nieuwe, ontoelaatbare vermeerdering van werk en van verantwoordelijkheid beteekenen. Of zal een hoofdofficier aan het hoofd van het bureel der vesting de werkzaamheden blijven leiden? Dit zou moeilijkheden kunnen baren ten opzichte van hogere autoriteiten bij den staf der vesting of de bezettingstroepen.

Daar heerscht omtrent dit onderwerp veel misverstand. De woorden „Vesting Holland” omlijnen geen strategisch begrip; zij beduiden slechts een verzamelnaam voor eenige stellingen. Wij hebben hier niet te doen met eene vesting in den gebruikelijken zin, zelfs niet in den zin der groote verschanste legerplaatsen uit de tweede helft der vorige eeuw. De Vesting Holland is niet anders dan een landstreek, de kern des lands, welker omtrek deels door de zee, deels door de groote rivieren, deels ook door verschillende stellingen tegen militaire aanvallen is gedekt en welker fronten, elk op zichzelf of in onderling verband, in bepaalde oorlogsgevallen en bij een bepaald verloop der krijgsv verrichtingen strategische beteekenis voor onze landsverdediging kunnen verkrijgen. De hoeveelheid bezettingstroepen, welke in beginsel voor de verdediging dezer z.g.n. vesting, of liever naar behoefte voor die harer fronten en stellingen zijn bestemd, is zeer beperkt. Bedoelde fronten en stellingen zullen toch, wanneer zij komen te passen in de operatieplannen van het veldleger, door troepen van dit leger bezet en verdedigd worden.

Uit dit oogpunt gezien, is er in tijd van oorlog, althans zoodra de werkingssfeer van het veldleger een der stellingen of fronten bereikt of omvat, voor een commandant der Vesting Holland in het systeem der bevelvoering geen plaats; hij zou een overbodigen en schadelijken schakel zijn, hetzij tusschen de commandanten der veldlegertroepen en den commandant van dat leger, hetzij tusschen laatstgenoemden commandant en den O. Ik geloof ook niet, dat het ooit in de bedoeling heeft gelegen, een dergelijken tusschenschakel voor oorlogstijd in het leven te roepen en de bevelvoering alzoo „topzwaar” te maken. De stellingen en fronten worden in oorlogstijd door den O., naar mate deze zulks noodig acht of de C.V. zulks voorstelt, onder het rechtstreeksch bevel van laatstgenoemde gesteld.

Het doel van de stichting der Vesting Holland was echter niet

het in 't leven roepen van een eenhoofdig oorlogs-commando over ons vestingstelsel. Men beoogde iets anders; het vredes-commando was slechts het middel. Voorheen stond elke stelling geheel op zichzelf; ieder had eigen oorlogsvoorbereiding, eigen commandant, eigen staf, eigen inundatiebureel en -personeel, eigen aangewezen bezettingstroepen, eigen bewapening, eigen uitrusting. En dat alles vrijwel zonder eenig verband met het veldleger! Deze toestand was veelszins verkeerd; hij dateerde trouwens uit den tijd, toen onze nationale strategie meer was geschoeid op de gedachte aan een, door ons zelfstandig te voeren verdedigingsoorlog tegen eene vreemde mogendheid, waarbij aan de actie van het veldleger buiten de stellingen slechts een bescheiden plaats werd gelaten, terwijl de weerstand in de stellingen, liefst in meerdere achtereenvolgend, hoofdzaak was.

De latere internationale verhoudingen hebben aan deze opvatting een eind gemaakt. Als hoofddoel onzer weerbaarheid treedt thans hare preventieve werking tegen schending onzer onzijdigheid naar voren, waartoe een zoo sterk mogelijk veldleger, in staat tot operationele actie buiten de stellingen, het hoofddoel moet vormen. Hiermede was de oude organisatie van ons vestingstelsel veroordeeld. In de oorlogsvoorbereiding daarvan was gemis aan eenheid op tactisch en technisch gebied; er werd door al die afzonderlijke stelling-commando's veel dubbel of meervoudig werk gedaan, iedere stelling had hare eigen vaste bezetting, bewapening en uitrusting, terwijl wellicht slechts één enkele in geval van oorlog zou worden aangevallen en feitelijk verdedigd.

Zoo is men gekomen tot een stelsel van concentratie, eenheid en onderling verband: de Vesting Holland; de oorlogsvoorbereiding in tijd van vrede centraal samengevat onder eenhoofdige leiding; verschillende vredesstaven en bureelen afgeschafte; de troepen, de bewapening, alles wat beweeglijk of verplaatsbaar is, dienstbaar gemaakt aan elke stelling, welke daaraan behoefte zal hebben, waardoor de totaal benodigde bezettings- en bewapeningssterkte belangrijk beperkt kon worden, en bovendien al wat mobiel is, in geval van behoefte ook beschikbaar kan worden gesteld tot versterking van het veldleger. Zoo was de stichting der Vesting Holland inderdaad goed werk; het was de zuivere „versobering der weermacht, onder meer door 's Lands verdediging te concentreeren in de mobiele strijdkrachten, waardoor eene belangrijke vermindering van het afzonderlijk personeel der vesting- en kustverdediging mogelijk" was, gelijk in de Regeeringsverklaring van 11 Maart j.l. als desideratum werd gesteld. Het was — zeldzame vogel in militaire sferen! — versobering zonder afbraak.

Wie deze stichting hebben bestreden, hebben haar niet begrepen of behooren tot hen, die bij oppervlakkige en voorbarige gevolgtrekking uit de ervaring van den wereldoorlog liefst al wat vestingstelsel of stelling heet, zouden willen afschaffen. Zij vergeten, dat wij versterkte

stellingen in elk geval noodig hebben. Ons land heeft geringe diepte en biedt slechts zeer beperkte operatieruimte. Wijd uithalende operatiën, uitwijken, om- en terugtrekken, dat alles wordt tegenover eene overmachtige tegenpartij zeer moeilijk, in 't bijzonder wanneer wij van twee zijden tegelijk mochten worden bedreigd. Ons veldleger zou zijne functie als operatief orgaan onmogelijk kunnen vervullen, zonder den steun van versterkte stellingen om zijn weerstand te verlengen en te verhoogen, om met een gegeven macht een zoo breed mogelijk front te dekken, en — wat het allergewichtigst is — om zijn bewegingsvrijheid te verzekeren, wat slechts mogelijk is door middel van eene deugdelijk beveiligde basis tot dekking in den rug, tot opneming bij terugtocht, tot voortzetting van den weerstand daarna en, van den aanvang tot het einde, tot bescherming van al zijne voorraden en hulpbronnen, waaruit het zijn dagelijkschen aanvoer van alle benodigdheden ontvangt en waarheen het alles afvoert, wat overbodig of onbruikbaar is geworden. Het veldleger is onverbiddeijk afhankelijk van zijne basis en geniet slechts dan operatievrijheid, indien het — zonder daarvoor zelf krachten te behoeven af te staan — die basis veilig en zijne verbindingen daarmee afdoend verzekerd weet. Wàr de benodigde stellingen zullen moeten worden gevonden, zal afhangen van de zijde of zijden, van waaruit wij worden bedreigd of aangevallen. en van den loop der operatiën van het veldleger. Dikwijls zal van geïmproviseerde stellingen gebruik worden gemaakt, maar niet minder dikwijls zullen onze bestaande verdedigingsliniën voor dit doel gunstig gelegen zijn en door hun staat van vredesvoorbereiding — ongeacht de belangrijk verminderde waarde der forten — o.a. wegens de groote waarde der inundatiën ondanks de moderne oorlogsmiddelen, de voorkeur verdienen boven stellingen, welke nog in oorlogstijd met beperkte en gebrekkige middelen moeten worden aangelegd.

De Vestingcommandant is nu afgeschapt. Maar is zijn vredeswerk ook voltooid? Blijkbaar niet, want de Vestingstaf en het Vestingbureau zijn in werking gebleven. Naar mijne meening is de oorlogsvorbereiding der stellingen een doorlopende en blijvende vredesarbeid van grooten omvang en groote waarde: ik noem slechts: de voorbereidingen tot het in staat van verdediging brengen; de mobilisatie; het inundatiewezen; de instructiën; de materieel-verzorging; de verboden kringen; de oefeningen met de bezettingstroepen en die in verband met de troepen van het veldleger. Maar dan zal er ook een chef van dien dienst noodig zijn. Zijn rang is van minder belang, maar hij moet bekwaam en ervaren zijn op het gebied van het stellingwezen, den stellingoorlog, het inundatiewezen, enz. Ik zou, om alle verder misverstand te voorkomen, dezen chef den titel van „Inspecteur der Stellingen” willen geven en wenschen te bepalen, dat hij bij mobilisatie komt te behooren tot het Algemeen Hoofdkwartier, ten einde den O. te adviseeren en bij te staan in alle aangelegenheden betreffende het stellingwezen. Zijn gezag over eenige stelling houdt op, zoodra deze aan het veldleger overgaat.

In tijd van vrede leidt hij alleen de oefeningen der bezettingstroepen; die in verband met troepen van het veldleger woont hij bij als inspecteur, doch hij oefent geen gezag uit. Zoo is alle gevaar voor „topzwaar”-heid der bevelvoering vermeden.

Mijne beschouwingen over het voorgenomen nieuwe stelsel der hoogere en hoogste bevelvoering samenvattende, kom ik tot de slotsom: ernstige nadeelen in tijd van vrede;

onoverkomenlijke bezwaren en gevaren ingeval van oorlog;
geen enkel voordeel van eenige beteekenis.

Het stelsel is onuitvoerbaar.

Het doet mij leed, dat ik de pen heb moeten voeren tegen plannen van den Minister van Oorlog, dien ik persoonlijk hoogacht en van wien ik mij op militair gebied in menig opzicht een geestverwant gevoel. Ik mocht niet zwijgen! Ik heb vóór den wereldoorlog gedurende bijna vijf jaren het ambt van Chef van den Generalen Staf bekleed en was van de mobilisatie 1914 tot den wapenstilstand 1918 Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht. Ik heb eenige ervaring opgedaan en meen, dat ik in dit vraagstuk niet alleen gerechtigd ben mede te spreken, maar dat het mijn plicht is, mijn gevoelen te uiten, waar het naar mijne innige overtuiging den verkeerden weg dreigt op te gaan.

Ik weet, dat vele stafofficieren en oud-stafofficieren mijn standpunt deelen. Eén slechts wil ik noemen: wijlen Generaal S a b r o n, een man met een helder hoofd, een rustig oordeel en doorkneet in de kennis van de geschiedenis, het wezen en de eischen van ons krijgswezen. Hij was een onvoorwaardelijk tegenstander van de vereeniging van het Operbevelhebberschap en het Commando Veldleger in ééne hand. In het voorjaar van 1910 heeft hij, toen Chef van den Generalen Staf, met mij als Sous-Chef het vraagstuk uitvoerig onderzocht; wij waren volkomen eenstemmig. Zijn slotsom was: „de doorvoering van dit stelsel zou een ramp zijn!”

En nu vraag ik mij af: waarom toch dit alles? Dan doemt op den achtergrond der zaak voor mij op: het monster der „versobering, vereenvoudiging, bezuiniging”, aan hetwelk de weermacht reeds zoo menig bitter offer heeft gebracht, maar dat nimmer verzadigd schijnt te zijn. Moet dan een der gewichtigste staatsbelangen, waarvan het lot en de toekomst van Nederland in geval van oorlog afhangt, ter besparing van enkele ellendige duizenden guldens worden te gronde gericht?

Van de verschillende oplossingen ter voorziening in het Opperbevel, welke in het vorenstaande zijn besproken, kon geen enkele aanbevelenswaardig worden genoemd. Er kan slechts één goede regeling zijn, waarop ik ten slotte nog wijzen wil, al vlei ik mij niet dat zij ingang zal vinden, allerminst bij de tegenwoordige Regeering, die in Hare Regeeringsverklaring van 11 Maart j.l. de weermacht en de landsverdediging tot het bijzonder doelwit van versobering en vereenvoudiging stempelde. Die eenige goede oplossing is, dat reeds

in tijd van vrede een afzonderlijk opperofficier, buiten elke andere militaire functie, tot aanstaand O. worde aangesteld. Deze regeling stond reeds den toenmaligen Minister van Oorlog Colijn voor den geest, toen hij in 1912 de vereeniging van de Departementen van Oorlog en van Marine tot een Departement van Defensie aanhangelijk maakte. Maar het is duidelijk, dat de regeling even goed toepasselijk is, zonder dat zoodanige vereeniging tot stand komt.

Het zou geenszins de bedoeling zijn, dat bedoelde opperofficier reeds in tijd van vrede het Opperbevel effectief zou uitoefenen. Hij zou, staande onder de rechtstreeksche bevelen van den Minister van Oorlog en van dien van Marine, in de gelegenheid moeten worden gesteld, zich volledig op zijn oorlogsfunctie voor te bereiden. Daartoe zou zijn verhouding tot — en zijne bevoegdheid over den Chef van den Generalen Staf en den Chef van den Marinestaf zoodanig zijn af te bakenen, dat hij — zonder inbreuk te maken op de zelfstandige positie dezer autoriteiten of op hunne dienstverhouding tot de Hoofden der departementen, waaronder zij ressorteeren — volledig inzicht zou hebben in alle oorlogsvoorbereidingen en daaraan leiding zou kunnen geven. Het kan geen ernstig bezwaar bieden dit in de Instructiën te regelen. Zoo zou hij het geheele gebied van ons weerstelsel te land en te water overzien en zich in alle strategische en organisatorische vraagstukken der nationale oorlogvoering kunnen inwerken. Door zijn nauwer contact met de Zeemacht zou hij, beter dan thans enig opperofficier der Landmacht, in de gelegenheid zijn zich met Marine-aangelegenheden, voorzoover deze de verdediging hier te lande betreffen, vertrouwd te kunnen maken. Bevoegd alle oefeningen der Land- en Zeemacht bij te wonen, zou hij in staat zijn persoonlijk de hoogere officieren en autoriteiten der Land- en Zeemacht te leeren kennen, waardoor hem in tijd van oorlog eene juiste keuze van geschikte personen voor bepaalde functiën zou worden vergemakkelijkt, zonder dat hij daarbij steeds door de oogen van een adviseur zou behoeven te zien. Dit zou mede kunnen worden bevorderd door het houden van strategische oefeningen op het gebied der landsverdediging onder zijne persoonlijke leiding, op de kaart.

Zoodoende zal worden verkregen, dat:

de overgang van de hoogere bevelvoering uit den vredestoestand in dien van oorlog zal geschieden langs natuurlijken weg, zonder wrijving of onzekerheid, zonder schadelijke verschuivingen en verplaatsingen in de hoogere functiën der Landmacht;

de hoogste bevelvoering komt te berusten in volkomen bevoegde en grondig voorbereide handen; en

de meest volledige samenwerking van de strijdkrachten te land en ter zee verzekerd zal zijn en aan de hoogste legeraanvoering de mogelijkheid zal zijn geboden, zich in vreedetijd in het doeltreffend gebruik der Land- en Zeemacht ten volle in te denken en wel-over-

wogen plannen daarvoor vast te stellen, berustend op degelijke kennis van *beide deelen* der weermacht.

Het was vermoedelijk op eene dergelijke regeling, dat het lid der Tweede Kamer, de Oud-Minister van Oorlog Van Dijk doelde, toen hij in de vergadering van 27 Mei j.l. zeide: „De meest juiste oplossing zou uiteraard zijn een opperbevelhebber in vredetijd, en onder dezen een commandant van het veldleger en een chef van den generalen staf”. Helaas voegde de heer van Dijk hieraan toe: „Maar mede met het oog op de kosten is die figuur niet gekozen” (H. II, 1195). Ja, die kosten, daar stuit bij de weermacht veel op af, wat noodzakelijk is. Maar is het niet treurig, dat zelfs een zoo alles beheerschend belang, als de afdoende voorwaarde voor het nuttig effect der weermacht in tijd van oorlog, en daarmee de veiligheid van den staat en de toekomst van ons volk, in de waagschaal worden gesteld ter uitzuiniging van een luttel bedrag, terwijl aan zoovele minder urgente zaken schatten worden geofferd?

Wenscht men deze regeling niet te aanvaarden, dan blijft gelden, wat ik te voren reeds herhaaldelijk heb doen uitkomen, dat de Chef van den Generalen Staf de aangewezen autoriteit is om bij mobilisatie het Opperbevel te bekleeden. Hij overziet en kent alle onderdeelen van ons defensiewezen en verzekert reeds in tijd van vrede hun onderling verband; hij leidt en bewerkt in vredetijd onze geheele oorlogsvoorbereiding. Het feit, dat hij tot het gewichtig ambt van Chef van den Generalen Staf wordt benoemd, behoort de uitdrukking te zijn van de overtuiging der Regeering, dat hij de eigenschappen van geest en karakter, de vereischte ervaring, het prestige en het vertrouwen der weermacht bezit, welke geëischt moeten worden, om aan het hoofd onzer nationale oorlogvoering te kunnen staan. Die benoeming is daarom zóó gewichtig, dat er wellicht aanleiding zou kunnen zijn om haar te doen geschieden op voordracht van den Raad van Ministers, evenals zulks met die van den Opperbevelhebber behoort te geschieden.

Maar dan dienen tevens de bezwaren van Juli 1914 te worden voorkomen: de Sous-Chef van den Generalen Staf dient weder te worden aangesteld, opdat hij — volledig ingewijd in alle aangelegenheden, welke ten Hoofdbureele van den Generalen Staf worden behandeld — in staat zij, bij mobilisatie terstond op te treden als Chef van den Staf van het Algemeen Hoofdkwartier. Voorts moet bij genoemd Hoofdbureel een hoofdofficier reeds in vredetijd zijn aangewezen om bij mobilisatie als Sous-Chef van den Staf bij het Algemeen Hoofdkwartier te fungeeren. Ook deze hoofdofficier zal zich hierop in tijd van vrede hebben voor te bereiden.

Zoo zullen, met geringe uitgaven, althans de grootste nadeelen van den bestaanden toestand worden ondervangen.

Fig. 1.

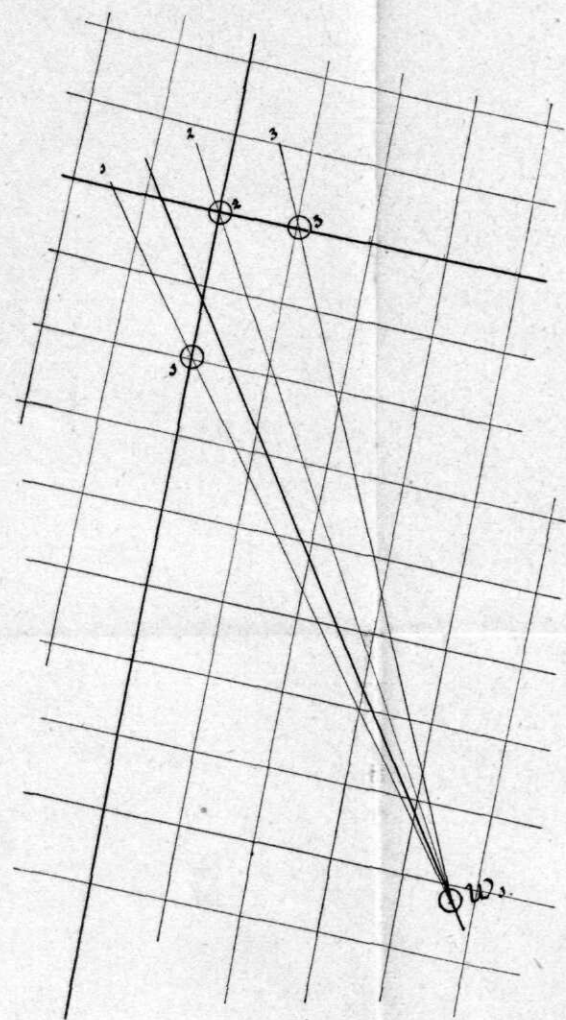

Fig. 2.

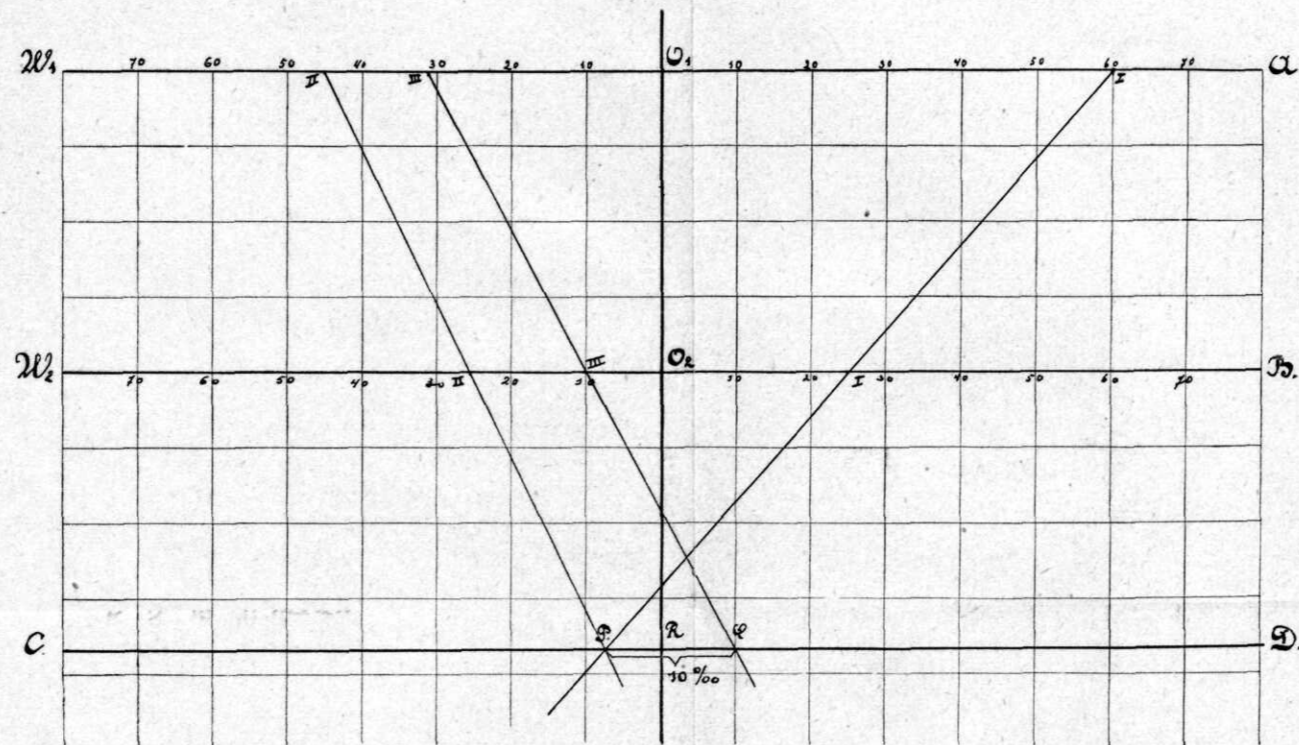

Fig. 3.

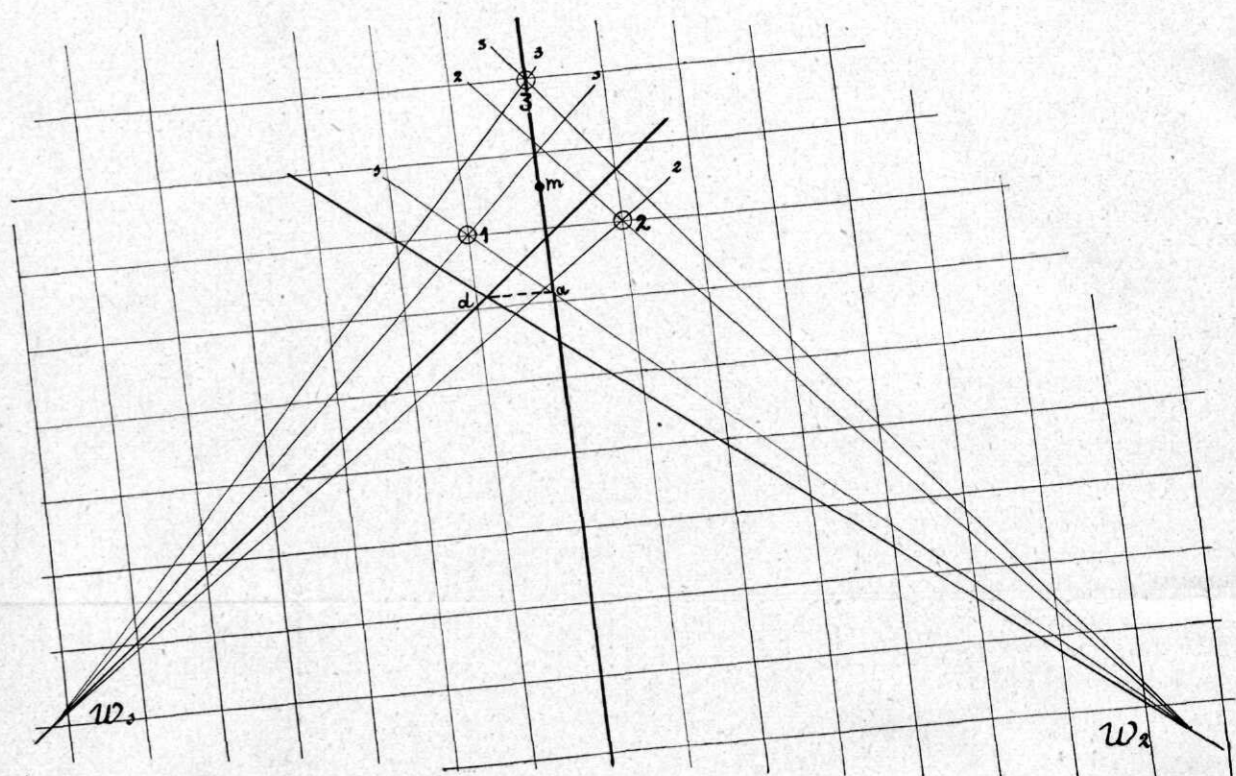

Fig. 4.

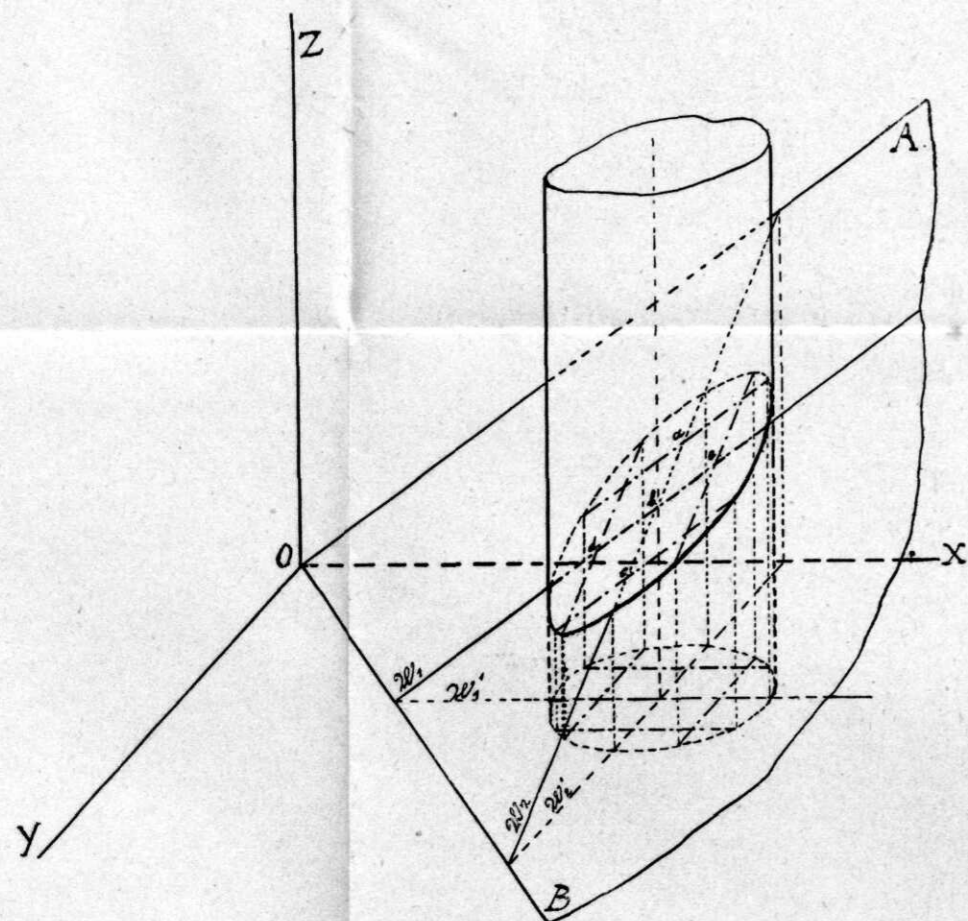

Fig. 5.

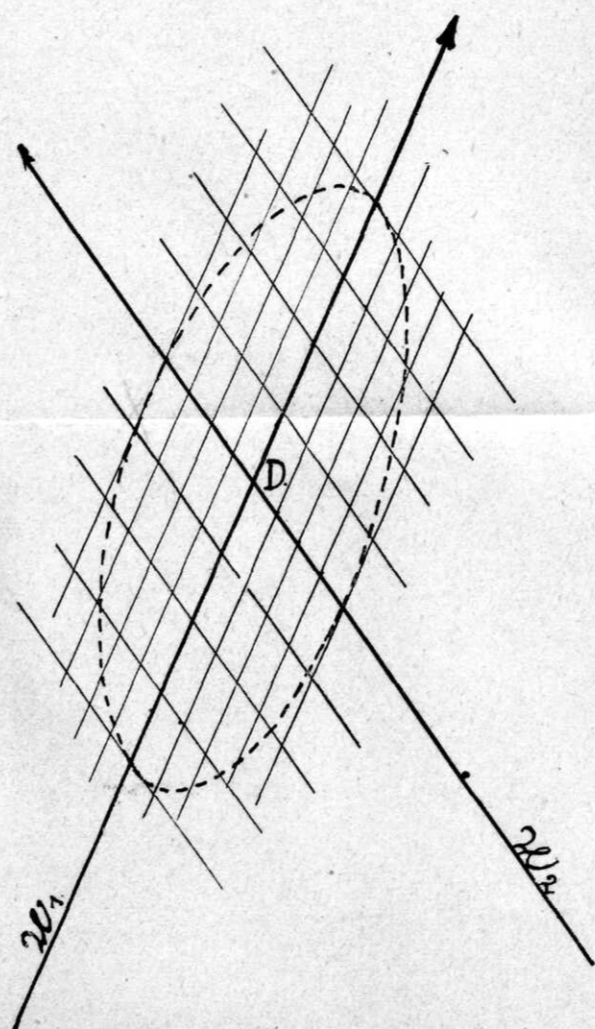

Fig. 6.

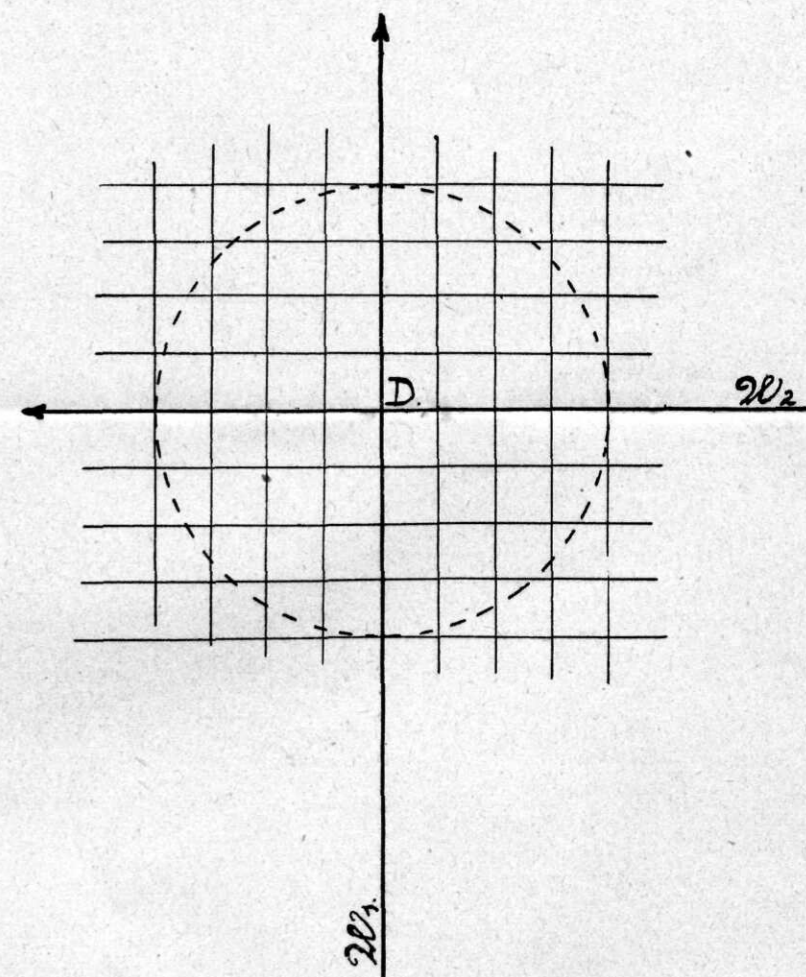
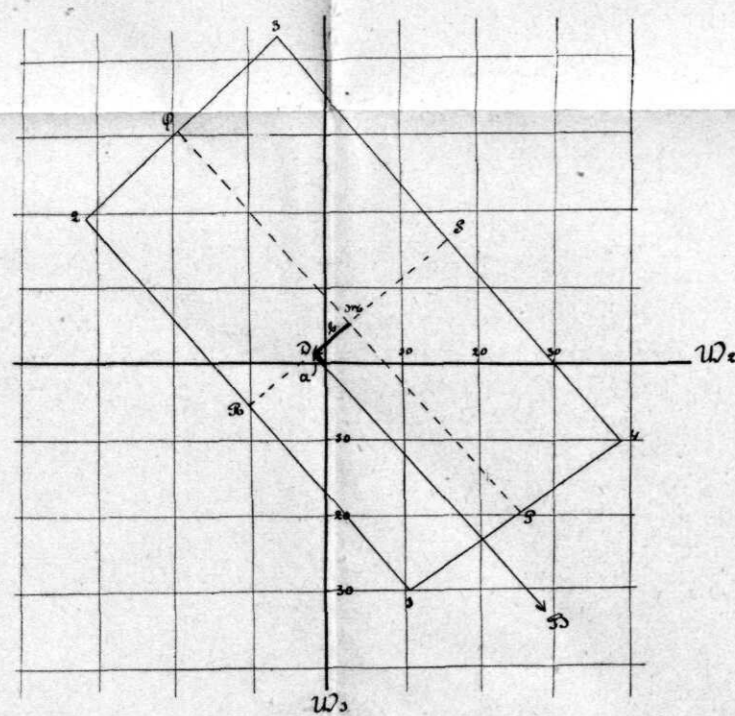

Fig. 7.

P. Q. in 16 deelen.
R. S. in 20 deelen.

Fig. 8.

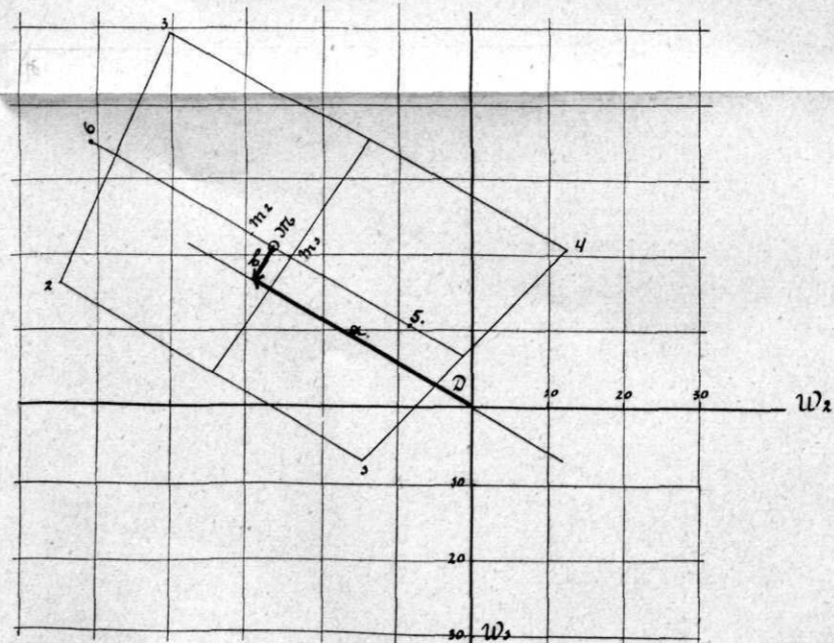
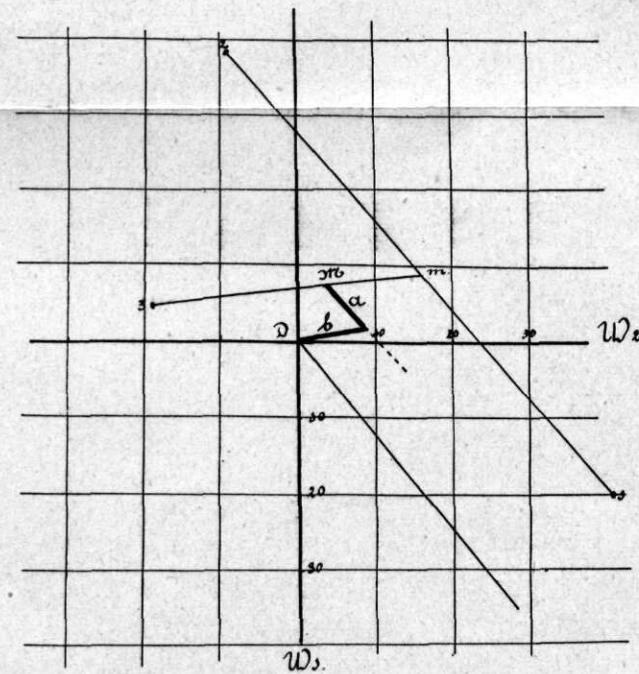

Fig. 9.

Waarneming en inschieten vanuit zijposten.

DOOR

D. J. VAN WIJK,

Eerste Luitenant der Veld-Artillerie.

Het moderne, zuiver dragende geschut, de meer en meer volmaakte waarnemingsmiddelen en de naar pijnlijke nauwkeurigheid strevende schietmethoden, waarvan uit den aard der zaak ook een vijand gebruik zal maken, dwingen tot het zoeken van *volkomen gedekte artillerie-opstellingen*.

Het is dus zaak, dat men, bij de keuze daarvan, zich zooveel mogelijk onafhankelijk kan maken van bij-overwegingen, als b.v. de vraag, of in de nabijheid der stelling goede waarnemingspunten te vinden zijn. De eisch van artillerie-opstellingen is in de eerste plaats: *volkomen gedekt*.

Waar goede waarneming, met het oog op gewenschte vuuruitwerking, eveneens een dringende eisch is en waarneming vanuit de batterij of vanuit een punt „nabij” de batterij vrijwel nooit zal voorkomen, zal dus in den regel het vuur geleid moeten worden vanaf een of meer voor- of zijwaarts gelegen punten.

Het zal toeval zijn, wanneer een geschikt waarnemingspunt in of nabij de schootsrichting gelegen is en mocht dit voor een bepaald doel eens voorkomen, dan is het voor een ander doel niet meer zoo.

Blijft dus *als algemeen geval*:

Inschieten vanuit een of meer zijposten.

Het mag bekend verondersteld worden dat inschieten vanuit één zijpost — vooral op smalle doelen of terreinvoorwerpen op grooten afstand — veel munitie kost, daar de schoten in de waarnemingslijn moeten liggen om een conclusie te kunnen trekken. De kans, om reeds tijdens het inschieten ontdekt te worden — en beschoten, wellicht vernietigd — is niet gering.

Het streven moet dus gericht zijn op het zooveel mogelijk beperken van het aantal schoten, noodig voor het inschieten.

Ook leidt het inschieten vanuit één zijpost — vooral wanneer diens standplaats maar zeer globaal bekend is, tot weinig nauwkeurige uitkomsten, daar men zich dan, wat betreft de CW 100 en den waarnemingsafstand, met schattingen tevreden moet stellen.

Vandaar, dat men tracht ook dit nadeel te ontgaan.

Beide bezwaren worden ondervangen door een tweeden waarnemer uit te zenden, naar een ander punt, waardoor men dan van zelf komt tot: *inschieten vanuit twee zijposten.*

Men zou zich den gang van zaken als volgt kunnen voorstellen: (in chronologische volgorde).

1. Keuze van de stelling, welke de batterij zoo spoedig mogelijk inneemt.

Moet zoo spoedig mogelijk gevraagd worden, dan desnoods maar *kaartvuur*, terwijl intusschen een waarnemingsgroep wordt uitgezonden om waarnemingspunten te zoeken.

2. Waarnemingspunt gevonden:
schieten uit één zijpost.

3. Is tijd beschikbaar, dan een tweede waarnemingsgroep uitzenden. Vindt deze een geschikt punt, dan:
schieten uit twee zijposten.

De verkregen schietuitkomsten zullen juistere zijn, naarmate de standplaatsen van batterij en (of) waarnemers met grooter nauwkeurigheid bekend zijn. Zoodra er dan ook gelegenheid toe is, zal aan den terreinmeedienst worden opgedragen, die punten te bepalen. Intusschen moet het batterijpersoneel met de te zijner beschikking staande hulpmiddelen de topografische gegevens zoo goed mogelijk trachten te benaderen.

In verband met den hierboven aangegeven gedachtengang komt men tot de navolgende indeeling:

Ia. Schieten vanuit *één zijpost*, topografische gegevens onbekend.

Ib. Schieten vanuit *één zijpost*, topografische gegevens bekend.

IIa. Schieten vanuit *twee zijposten*, topografische gegevens onbekend.

IIb. Schieten vanuit *twee zijposten*, topografische gegevens bekend.

Deze vier gevallen zullen achtereenvolgens worden behandeld, waarbij tevens, indien nuttig, een overzicht zal worden gegeven van de in de voorschriften en in tijdschriften aangegeven methodes.

De methodes, die de voorkeur verdienen, zullen uitvoeriger besproken worden.

Ia. Men denke zich den toestand zoo, dat men omtrent de plaats van den waarnemer volkomen in het onzekere verkeert. Men weet zelfs niet, of deze rechts of links zit. De waarnemer ziet een doel of terreinvoorwerp, waarop ingeschoten moet worden. Hij heeft verbinding met de batterij.

1. Op een stuk papier worden op schaal 1 : 10000 punten 1 en 2 uitgezet 400 M. van elkaar.

Op een stuk calqueerpapier wordt een willekeurige lijn getrokken, voorstellende de waarnemingslijn van den zijpost, waarop het punt W, (standplaats zijpost) willekeurig wordt aangenomen.

2. Met één stuk schiet men één schot op den voor het doel aangenomen afstand en zoo goed mogelijk in de richting daarvan, en één schot 400 M. verder.

Waarnemingen zijpost:

schot 1: 55 L

schot 2: 65 R.

Het 2e schot, dat verder ligt, ziet de waarnemer rechts van het eerste, dus: *waarnemer zit rechts van de schootsrichting*.

3. De opgegeven hoeken worden op het calqueerpapier met behulp van den kaarthoekmeter uitgezet.

4. Een derde schot afgeven op den zelfden afstand als het tweede, doch 200 M. rechts daarvan en de (theoretische) plaats van dit schot op eerstgenoemd papier aangeven als 3.

Waarnemer meldt: 170 R.

5. Den hoek uitzetten op het calqueerpapier.

6. Het calqueerpapier op het eerstgenoemde papier leggen en zoolang verschuiven (zie fig. 1), totdat de lijnen 1, 2 en 3 boven de punten 1, 2 en 3 vallen.

Men vindt dan ongeveer de ligging van den zijpost en kan nu het vuur verder regelen op een der wijzen, aangegeven in het Schietvoorschrift Art. 1922.

Men heeft hier dus als 't ware door schieten de topografische gegevens benaderd. Wil men grooter nauwkeurigheid, dan kan men, in plaats van 3 maal 1 schot, 3 maal 2 schoten lossen.

Ib. Zijn de topografische gegevens voldoende nauwkeurig bekend, dan volgt men van den aanvang af de schietwijze, aangegeven in punt 137 van het Sch. Art. '22.

De in de vakliteratuur en de buitenlandsche voorschriften aangegeven methodes zijn òf minder goed òf zij komen op hetzelfde neer, zoodat een bespreking daarvan gevoegelijk achterwege kan blijven.

Echter dient het volgende nog opgemerkt te worden:

Ons schietvoorschrift onderscheidt 2 gevallen:

a. de waarnemingshoek is kleiner dan 45 gr. (pt. 137);

b. de waarnemingshoek is grooter dan 45 gr. (pt. 243)

(in punt 137 is wel geen hoek genoemd, doch in verband met punt 243 kan men toch wel aannemen, dat eerstgenoemd punt alléén bij hoeken kleiner dan 45 gr. wordt toegepast).

In geval a. worden de schoten door zijdelingsche correcties in de waarnemingslijn gebracht, in geval b. door met lagen vooruit of terug te gaan.

De hoek van 45 gr. lijkt mij te groot.

De grootte van den waarnemingshoek, waarbij men nog volgens punt 137 kan schieten, is afhankelijk van de mogelijke zijwaartsche verplaatsing van boven- over onderaffuit bij de houwitser, m. a. w. het maken van een sprong van 400 M. moet mogelijk zijn, zonder dat

de staart verplaatst wordt (wat bij den houwitser een zeer tijdroovend werkje is).

Nu is bij onze houwitsers een zijwaartsche verplaatsing mogelijk van $2\frac{1}{2}$ gr. of 44 ‰ L en R.

De CW 100 voor de middelbare afstanden (4000 M.) mag dus hoogstens $44 : 4 = 11 \text{ ‰}$ bedragen, wat voor een schootsafstand van 4000 M. overeenkomt met een waarnemingshoek van 23 gr. 45'.

Afrondend, zou dus practisch de grens op 25 gr. bepaald moeten worden.

II. *Het schieten vanuit twee zijposten.*

In onze voorschriften vindt men hierover geen aanwijzingen. Wèl wordt één eenvoudig geval besproken, n.l. wanneer één der waarnemers zich in de batterij bevindt. (Punt 138, 139, 140 en 248: schieten met behulp van een zijpost). Er wordt grens geschoten; wil men de grootte der afwijkingen ongeveer bepalen, dan worden de waarnemingen herleid volgens de laatste zinsnede van punt 139.

Deze methode is voldoende nauwkeurig, wanneer voldaan wordt aan de voorwaarde, gesteld in punt 138, althans wat betreft de zijwaartsche ligging van den post. Het komt mij niet noodzakelijk voor, dat de waarnemer „zooveel mogelijk op een afstand van het doel, gelijk aan den schootsafstand” geplaatst is. Is dit n.l. *niet* het geval, dan kunnen de waarnemingen met $\frac{W}{S}$ vermenigvuldigd worden.

Het inschieten met T-projectielen is in genoemd punt 248 erg stiefmoederlijk behandeld. Volgens dit punt zou men voor het grensschieten kunnen volstaan met telkens één schot. Men voelt wel, dat de spreiding in de springpunten te groot is, om dan tot goede resultaten te komen.

Eerlang zal dit punt dan ook zóó gewijzigd worden, dat met één vuurmond of met de batterij een groep van 6—8 schoten wordt afgegeven; uit de gemiddelde afwijkingen, gemeten in batterij en zijpost en uit de gemiddelde springhoogte dezer schoten, bepaalt men dan de ligging van het gemiddeld springpunt der groep.

In de Deutsche litteratuur wordt over het schieten vanuit twee zijposten vrijwel niets aangetroffen; in de Begische en Fransche tijdschriften daarentegen des te meer. Het volgende is dan ook in hoofdzaak ontleend aan de „Revue d'Artillerie” en „Bulletin Belge”.

De voordeelen van het schieten met twee zijposten zijn:

- 1e. tijds- en munitie besparing en daardoor;
- 2e. geringere kans om ontdekt te worden;
- 3e. grootere mogelijkheid van continue waarneming (wordt één waarnemer buiten gevecht gesteld, dan kan men met den anderen doorvuren);
- 4e. grootere waarschijnlijkheid, dat bij doel verandering het nieuwe doel althans door één der waarnemers gezien wordt;
- 5e. de mogelijkheid om, wanneer de topografische gegevens bekend

zijn, in te schieten op een voor de waarnemers onzichtbaar doel, mits hiervan eveneens de juiste ligging bekend is (inschieten met hooge springpunten).

Als nadeelen staan daar tegenover:

- 1e. dat het aantal telefonische verbindingen weer grooter wordt;
- 2e. dat het dikwijls zeer bezwaarlijk zal zijn doel of terreinvoorwerp zoodanig aan te geven, dat men zeker is, dat beide waarnemers op één en het zelfde punt richten.

Kan laatstgenoemd bezwaar overwonnen worden, dan kan het schieten vanuit twee zijposten belangrijke voordeelen opleveren. Het verdient dan ook aanbeveling, dat deze schietwijze bestudeerd en practisch toegepast wordt en dat haar daarna een plaats in ons schietvoorschrift worde ingeruimd.

IIa. Dit geval denke men zich als volgt:

Door den Bt.C. zijn twee waarnemers uitgezonden, die beide een doel of terreinvoorwerp zien, waarop ingeschoten moet worden. De standplaatsen van de waarnemers zijn niet bekend.

Het Fransche schietvoorschrift geeft hiervoor de volgende methode, waardoor echter alleen de zijdelingsche afwijking der schoten wordt bepaald.

Men trekt twee evenwijdige lijnen W_1-A en W_2-B en deelt deze door een derde lijn $O_1 O_2$ loodrecht midden door (zie fig. 2). Ter weerszijden van $O_1 O_2$ zet men op de evenwijdige lijnen willekeurige, even groote verdeelingen uit en nummert deze b.v. 10, 20, enz.

Men schiet nu met één stuk:

1. één schot b.v. op 4000 M. en zoo goed mogelijk in de richting van het doel;
2. één schot op 4400 M. en in de zelfde richting;
3. één schot op 4400 M. en b.v. 10 ‰ rechts van het 2e.

De waarnemers melden:

Waarnemer W_1 . 1e 60 R, 2e 45 L, 3e 32 L. } Beide waarnemers zitten
 Waarnemer W_2 . 1e 25 R, 2e 26 L, 3e 10 L. } klaarblijkelijk links.

In de grafiek worden deze waarnemingen op de lijnen W_1-A en W_2-B , als I, II en III aangegeven (dus uitgezet vanuit $O_1 O_2$.)

De punten I—I en II—II worden verbonden en door het snijpunt P van I—I en II—II trekt men een lijn CD, evenwijdig aan W_1-A en W_2-B .

De nu door III—III getrokken lijn snijdt CD in Q.

PQ geeft nu de maat voor de zijdelingsche verplaatsing van 10 ‰ , terwijl de lijn O_1-O_2 de richting batterij-doel voorstelt.

De zijdelingsche afwijking van het derde schot t.o.v. deze lijn bedraagt dus $RQ = 6 \text{ ‰}$ R.

Op CD kan men nu een schaalverdeling aanbrenge van tiende deelen van PQ.

Het inschieten voor de lengte geschiedt nu verder vanuit één zijpost.

Is deze methode al onvolledig, zij is tevens niet bijzonder fraai, zij „spreekt” niet. Men voelt geen onmiddellijk verband tusschen bewerking en uitkomsten.

Voor het volledig bewijs van het „waarom” worde verwezen naar de „Revue d'Artillerie”, 1924I, pag. 294 en 586 en 1924II, pag. 372.

De methode heeft in de Fransche litteratuur geen gunstige „pers”. Het is dan ook meer volledigheidshalve, dat zij hier wordt medegedeeld en zeker niet ter navolging.

Beter is de in de „Revue d'Artillerie”, 1922II, op blz. 346 v.v. voorgestelde methode, die in hoofdzaak overeen komt met de hiervoren onder Ia genoemde, en die op het volgende neerkomt:

In de batterij wordt op elk van twee velletjes calqueerpapier een lijn getrokken, weergevende de waarnemingslijnen resp. van de waarnemingsposten W_1 en W_2 ; hierop worden W_1 en W_2 als waarnemingspunten aangenomen.

Daarna worden op een vierkantennet, schaal b.v. 1 : 10.000, de hoekpunten van een driehoek uitgezet, met 400 M. basis en 400 M. hoogte.

De batterij doet nu met 1 stuk 3 schoten en wel:

1. zoo goed mogelijk op den afstand en in de richting van het doel;
2. 400 M. rechts en op den zelfden afstand;
3. midden tusschen 1 en 2 en 400 M. verder.

(Is grootere nauwkeurigheid gewenscht, dan b.v. op elk punt 2 schoten).

De waarnemers melden:

W_1 : 1e 92 L, 2e 53 R, 3e 160 L,

W_2 : 1e 48 R, 2e 184 R, 3e 223 R,

Deze hoeken worden op de velletjes calqueerpapier uitgezet t.o.v. W_1 en W_2 en de hierbij behorende lijnen getrokken.

Daarna worden de velletjes op het papier met den driehoek gelegd en zoolang geschoven, totdat W_{1-1} , W_{1-2} en W_{1-3} resp. boven de punten 1, 2 en 3 vallen, en evenzoo met W_{2-1} , W_{2-2} en W_{2-3} .

Het snijpunt van de eerst getrokken waarnemingslijnen geeft de plaats van het doel (of terreinvoorwerp) t.o.v. de schoten, terwijl tevens de ligging van de punten W_1 - W_2 ongeveer bepaald is (zie fig. 3).

Het zwaartepunt van den driehoek als gemiddeld trefpunt van de drie (of zes) schoten aannemend, kan men dan de afwijking hiervan t.o.v. het doel opmeten (m-a voor de lengte en d-a voor de breedte) en met gecorrigeerde gegevens òf eerst nog een contrôlelaag, òf onmiddellijk uitwerkingsvuur afgeven.

Het nadeel van de methode is, dat de schaal 1 : 10.000 vrij klein is, waardoor onnauwkeurigheden kunnen ontstaan. Verder moet men alweer calqueerpapier bij de hand hebben, wat lang niet altijd het

geval zal zijn. Overigens is de methode wel aardig en zal in vele gevallen goede diensten kunnen bewijzen.

Een derde, nog eenvoudiger manier (zie „Revue d'Art. 1922n, blz. 359 en Bulletin Belge 1925r, blz. 89) krijgt men, wanneer men het scheefhoekig assensstelsel, gevormd door de waarnemingslijnen, projecteert op een rechthoekig assensstelsel, door de z.g.n. cilindrische projectie. In 't kort kan men deze als volgt omschrijven (zie fig. 4).

Een cylinder, opgesteld loodrecht op het horizontale projectievlak, snijdt dit vlak volgens een cirkel. Trekt men in dezen cirkel 2 loodrecht op elkaar staande middellijnen ($//$ aan de x en y as) en, op gelijke afstanden van elkaar, lijnen evenwijdig daaraan, dan ontstaat een vierkantennet. Snijdt men vervolgens den cylinder door een geheel willekeurig vlak AOB, dan zal de snijlijn een ellips zijn.

De eerstgenoemde cirkel is nu de horizontale projectie van deze ellips, de elkaar loodrecht snijdende middellijnen zijn de projecties van twee elkaar scheefhoekig snijdende, toegevoegde assen van de ellips, terwijl de lijnen, $//$ aan de middellijnen, de projecties vormen van de lijnen, $//$ aan de toegevoegde assen van den ellips.

In de ellips is $ab = be$ enz. en $db = be$ enz., doch de afstanden ab , be , enz. zijn niet gelijk aan db , be , enz.

De hoek tusschen de toegevoegde assen en de verhouding van de afstanden ab , be enz. tot fg , ge enz. zijn afhankelijk van den stand van het vlak AOB.

We kunnen dus ieder willekeurig ruitennet zoodanig projecteeren, dat de projectie een vierkantennet wordt (fig. 5 wordt dus door projectie fig. 6).

Beschouwen we nu het geval van twee waarnemers, die op een bepaald punt richten (zie fig. 5).

W_1 -D en W_2 -D zijn de waarnemingslijnen. Evenwijdig daaraan zijn lijnen getrokken op onderlinge afstanden, evenredig met de waarnemingsafstanden. Men krijgt dus het z.g.n. trefferbeeld (de figuur, die vroeger op de trefferlei werd getrokken). Dit beeld is dus nagenoeg de reproductie van de werkelijkheid. Men kan deze reproductie echter niet vervaardigen, daar men niet weet, waar W_1 en W_2 zich bevinden.

Wel kan men een vierkantennet vervaardigen, dat de projectie voorstelt van dat beeld (fig. 6). Men behoeft dit zelfs niet te maken, daar men bladen met gedrukte vierkantennetten van 2 c.M. zijden, die bij de regimenten aanwezig zijn, zonder meer daarvoor kan benutten. Slechts moeten hierop worden aangegeven door wat zwaardere lijnen:

de waarnemingslijnen W_1 en W_2 (loodrecht op elkaar) waarvan het snijpunt D het doel (terreinvorwerp of inschietpunt) voorstelt.

De verdeelingen kunnen 5 of $10 \text{ } \frac{0}{\infty}$ voorstellen.

Na deze noodzakelijk wat lange inleiding komen we dus tot het schieten.

Met 1 stuk wordt weer geschoten:

1. één schot zooveel mogelijk nabij het doel;
2. één schot in dezelfde richting en 400 M. verder;
3. één schot op afstand 2, doch 20‰ rechts daarvan;
4. één schot in richting 3, doch 400 M. terug.

De waarnemers melden:

W_1 : 1e: 11 R, 2e: 32 L, 3e: 7 L, 4e: 38 R.

W_2 : 1e: 30 L, 2e: 18 R, 3e: 44 R, 4e: 10 L.

De waarnemingen worden in het vierkantennet aangeteekend (zie fig. 7) 1, 2, 3 en 4 worden met elkaar verbonden. Verder worden de middens van 1—4 en 2—3 en van 1—2 en 3—4 met elkaar verbonden. Het snijpunt M van deze laatste verbindingslijnen geeft het gemiddeld trefpunt der 4 schoten.

Nu is P—Q de schaal of maat voor een afstand van 400 M.

en R—S " " " " " " " " " 20‰
terwijl DB, // P—Q getrokken, de geprojecteerde schootsrichting geeft.

De afwijkingen van M t.o.v. het doel bedragen:

voor de lengte $a = 15$ M.

voor de breedte $b = 4\text{‰}$.

Blijkt zooals in fig. 7, dat het doel door de 4 schoten is ingesloten, dan kan men met 4 schoten volstaan, en met de gecorrigeerde gegevens direct uitwerkingsvuur afgeven.

Is het doel niet door de 4 schoten ingeschoten (zie fig. 8) dan schiet men er nog 2 schoten zij:

b.v. 5: op afstand van 1 en 4, doch midden er tusschen in;

6: " " " 2 en 3, " " " " " "

5 en 6 worden weer verbonden, van de verbindingslijn het midden opgezocht (M_2), dit punt verbonden met het gemiddeld trefpunt M_1 van 1, 2, 3 en 4, dan is het punt M, gelegen op dit verbindingslijntje (zóó, dat $M_2 - M = 2 M_1 - M$) het gemiddeld trefpunt van de 6 schoten.

De afwijking van M t.o.v. D wordt weer bepaald als hierboven aangegeven.

Is slechts zeer weinig tijd beschikbaar, dan kan men in dit geval met 3 schoten volstaan (zie fig. 9) en wel:

1. één schot zoo goed mogelijk in de richting en op den afstand van doel;

2. één schot in dezelfde richting en 400 M. verder;

3. één schot 20‰ L. en 200 M. korter dan 2;

m is weer het midden van 1—2, terwijl het gemiddeld trefpunt M der 3 schoten ligt op de lijn m—3, zoo, dat $M - 3 = 2 \times Mm$;

1—2 is weer de maat voor 400 M.

m—3 is weer de maat voor 20‰ .

Het spreekt vanzelf, dat de grootte van de LS 50 invloed op de

uitkomsten zal hebben. Daarom neemt men den lengtesprong ten minste 400 M. en zoo mogelijk zelfs grooter. De BS 50 heeft slechts weinig invloed.

De te verwachten fout (waarschijnlijke fout) bedraagt:

bij 4 schoten: 1 LS 50;

bij 6 schoten: $\frac{2}{3}$ LS 50;

bij 3 schoten: ongeveer $1\frac{1}{2}$ LS 50.

Wil men grooter nauwkeurigheid, dan kan men b.v., in plaats van 4 schoten, er 4 maal 2 (dus 2 op elk punt) schieten, waardoor de waarschijnlijke fout tot $\frac{1}{2}$ LS 50 teruggebracht wordt.

IIb. Zijn de topografische gegevens van de batterij, waarnemingspunten en doel met voldoende nauwkeurigheid bekend, dan kan men twee werkwijzen volgen en wel:

A. de berekeningsmethode;

B. de grafische methode.

De berekeningsmethode, waarvan één voorbeeld zal worden gegeven, moge het voordeel hebben, dat zij nauwkeuriger uitkomsten kan geven, doch daartegenover staat het groote nadeel van de mogelijke rekenfouten, die het voordeel weer te niet doen.

Het aantrekkelijke van de grafische methode, waarbij men de verkregen resultaten in beeld brengt en daaruit opmetingen doet, is, dat men ziet, wat men doet. Men moge al kleine onnauwkeurigheden begaan door niet zuiver teekenen of opmeten, doch deze zullen in 't algemeen niet ernstig zijn.

In beide gevallen schiet men met één stuk enkele schoten met dezelfde gegevens zoo dicht mogelijk bij het doel en bepaalt, hetzij door berekening, hetzij door opmeting uit de door de waarnemers opgegeven afwijkingen, de ligging van het gemiddeld trefpunt t. o. v. het doel.

A. De meest geschikte berekeningsmethode is afkomstig van den Amerikaanschen Overste Williams en beschreven in „Revue d'Artillerie” 1924 II pt. 524.

De schrijver maakt de volgende berekening:

Zijn: d_1 en d_2 de waarnemingsafstanden,

A_1 en A_2 de hoeken van de waarnemingsrichtingen met de schootsrichting,

α_1 en α_2 de door de waarnemers opgegeven afwijkingen (in ‰) van een schot t. o. v. de richtingen waarnemer-doel,

x en y de afwijkingen in M. van dit schot t. o. v. het doel, gemeten respectievelijk loodrecht op en evenwijdig aan de schootsrichting,

dan is:

$$x = \frac{d_1 \sin A_2}{\sin (A_1 + A_2)} \alpha_1 + \frac{d_2 \sin A_1}{\sin (A_1 + A_2)} \alpha_2,$$

$$y = \frac{d_1 \cos A_2}{\sin (A_1 + A_2)} \alpha_1 - \frac{d_2 \cos A_1}{\sin (A_1 + A_2)} \alpha_2,$$

of wel:

$$x = K_1 \alpha_1 + K_2 \alpha_2 \quad \text{en} \quad y = C_1 \alpha_1 - C_2 \alpha_2,$$

$$\text{dus: } K_1 = \frac{d_1 \sin A_2}{\sin (A_1 + A_2)}; \quad K_2 = \frac{d_2 \sin A_1}{\sin (A_1 + A_2)},$$

$$C_1 = \frac{d_1 \cos A_2}{\sin (A_1 + A_2)}; \quad C_2 = \frac{d_2 \cos A_1}{\sin (A_1 + A_2)}.$$

De waarden van K_1 , K_2 , C_1 en C_2 worden bepaald met behulp van een gedrukte grafiek (zie fig. 10) terwijl dan de waarden van x en y door middel van een staatje (zie fig. 11) worden berekend.

De grafiek en zijn gebruik vereischen nog eenige toelichting.

Twee evenwijdige lijnen I en III worden gesneden door een lijn II. De afstanden der // lijnen en de grootte van den snijdingshoek kan willekeurig genomen worden. Het beste is, wanneer deze laatste ongeveer 60 gr. is, zooals in de figuur.

Op lijn I worden op een bepaalde schaal Kilometers uitgezet.

Op lijn II worden, uitgaande van links boven, uitgezet de sinussen van de hoeken van 0 tot 15,75 en van uit het punt 15,75 weer naar links boven terug: de sinussen van 15,75 tot 31,50. (Eigenlijk niet de sinussen zelf, doch een bepaalde functie daarvan, die o.m. afhankelijk is van den hoek tusschen I en II).

Is bijv.

$$\text{R zijpost: } d_1 = 2 \text{ K.M.}, \quad A_1 = 1122 \text{ } \text{‰}$$

$$\text{L zijpost: } d_2 = 3 \text{ K.M.}, \quad A_2 = 640 \text{ } \text{‰}$$

dan is $A_1 + A_2 = 1762 \text{ } \text{‰}$.

Men zet nu op I den afstand 3 uit, trekt een lijn vanuit het aldus verkregen punt over 1122 op II, en krijgt met III een snijpunt P. Vanuit P trekt men een lijn over 1762 ($A_1 + A_2$) ($\sin 17,62 = \sin (31,50 - 17,62) = \sin 13,88$) op II en krijgt een snijpunt Q met I.

Q geeft dan de waarde voor K_2 .

Op dezelfde wijze vindt men K_1 , uitgaande van $d_1 = 2$.

Om C_1 en C_2 te vinden redeneert men:

$$\cos A_1 = \sin (15,75 - A_1) = \sin 4,53$$

$$\cos A_2 = \sin (15,75 - A_2) = \sin 9,35$$

De lijnen worden dan vanuit 3 en 2 respectievelijk getrokken over 4,53 en 9,35 en weer over 17,62. De waarden voor K_1 , K_2 en C_1 en C_2 worden in het staatje (fig. 11) ingevuld en nu kan het schieten beginnen.

Met 1 stuk schiet men 3 schoten met de voor het doel berekende gegevens.

De waarnemers melden:

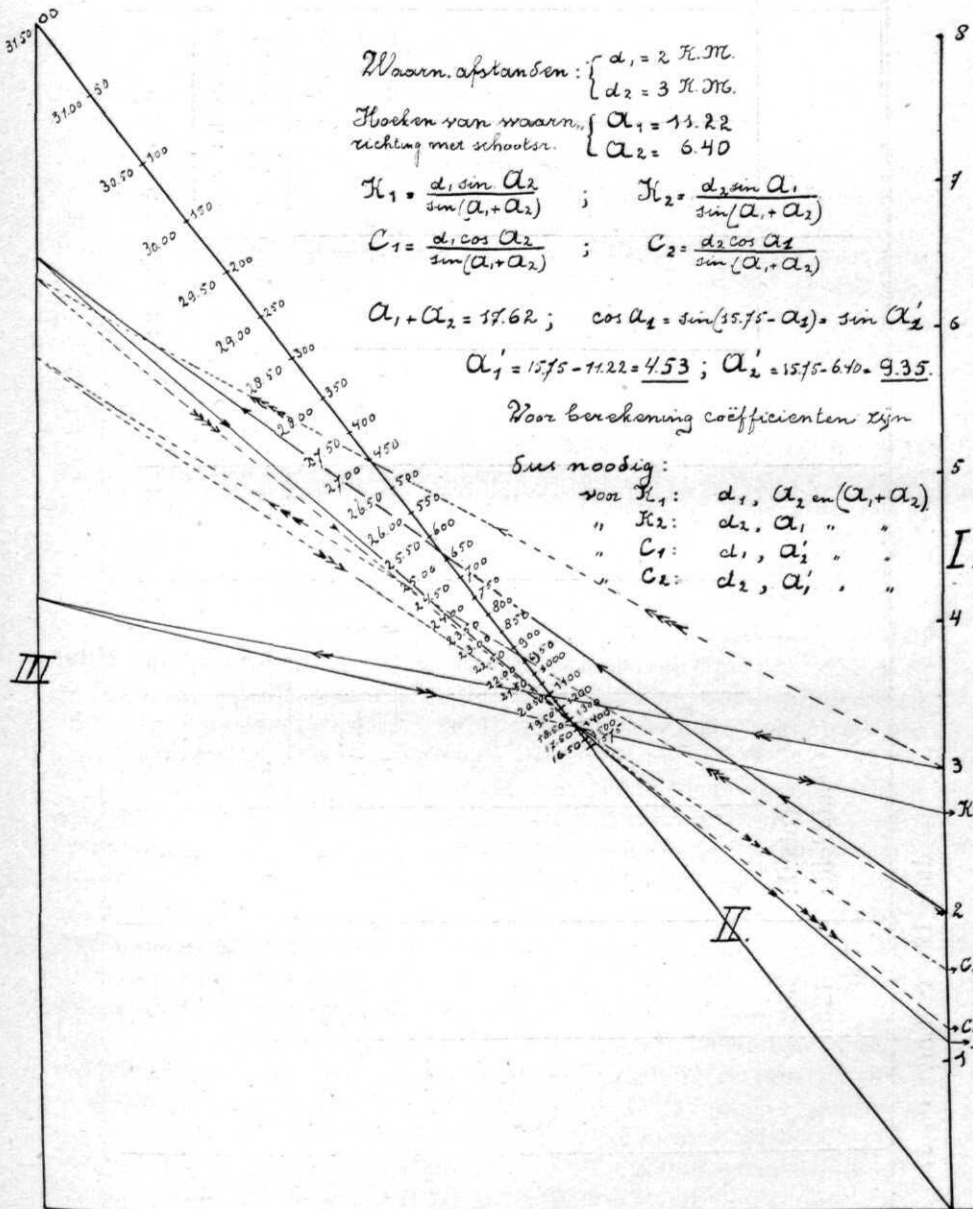
L. post: 1: 60 L; 2: 70 L; 3: 80 L;

R. post: 1: 40 R; 2: 60 R; 3: 65 R;

De waarnemingen worden in het staatje aangeteekend en verwerkt zooals voldoende blijkt uit fig. 16.

Het eindresultaat is: $y = + 179 \text{ M.}$ en $x = - 123 \text{ M.}$, of 123 M. links.

Fig. 10.

Opgemerkt wordt nog, dat waarnemingen links als — en waarnemingen rechts als + worden aangeteekend.

De bezwaren tegen deze methode zijn:

1e. Zij geeft gemakkelijk aanleiding tot vergissingen bij de berekeningen, vooral met het + en —, en bepalen van de K en C.

2e. Zij moet als 't ware uit het hoofd geleerd worden.

Hoewel op zich zelf zeer verdienstelijk, kan de methode niet als praktische werkwijze worden aanbevolen.

De overige berekeningsmethodes, die in de litteratuur vermeld zijn, komen ongeveer op hetzelfde neer en geven formules, die in de practijk zeker niet bruikbaar zijn.

B. De eenvoudigste grafische methode is die met het ruitennet (zie fig. 5), waarin de waarnemingen worden uitgezet en de ligging van het (de) schot(en) direct t.o.v. het doel worden opgemeten.

Hierbij begaat men een kleine onnauwkeurigheid, doordat „duizendste” lijnen evenwijdig aan de waarnemingslijnen getrokken zijn, doch deze fout is te verwaarloozen.

Een nadeel is, dat eenzelfde net slechts te gebruiken is voor het inschietpunt, waarvoor het gemaakt is en voor de punten, niet verder dan ongeveer $\frac{1}{12}$ van den schootafstand daarvan verwijderd.

Voor verder verwijderde punten moet men dus telkens een nieuw net gereed maken.

Het Fransche schietvoorschrift komt hieraan tegemoet op de volgende wijze:

Op een planchet is een vierkantennet, b.v. schaal 1 : 5000, aangebracht en een cirkel met hoekmeterduizendste verdeelingen.

Bij dit planchet behooren 2 stel celluloidplaten, waarop, voor ieder stel met een andere kleur, zijn getrokken:

a: in het midden een lijn, voorstellende de waarnemingslijn, waarop afstanden zijn aangegeven op dezelfde schaal als het planchet;

b: links en rechts daarvan lijnen, met onderlinge tussehenruimten gelijk aan $10 \text{ }^{\circ}/_{00}$ van den bijbehoorenden afstand. Uit den aard der zaak divergeeren deze lijnen bij het grooter worden van den afstand.

Ieder stel bestaat b.v. uit 6 of 7 platen, b.v.:

1 voor afstanden van 1000—2500,

1 voor afstanden van 2300—3800,

1 voor afstanden van 3600—5100 (enz. tot 10.000 M. toe).

Zijn nu:

Waarnemingsafstand W_1 4200 M.,

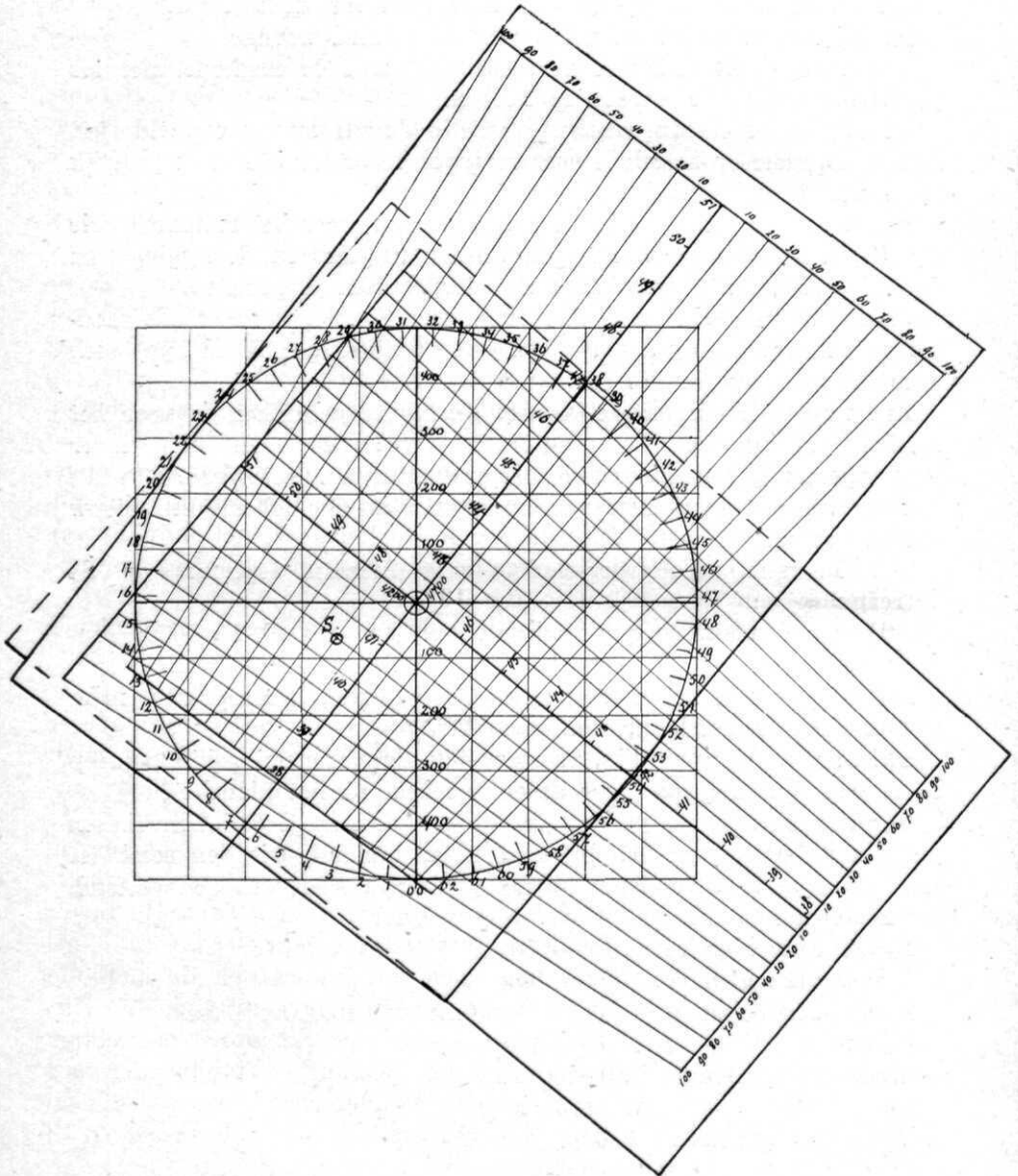
„ W_2 4700 M.,

Waarnemingshoek A_1 $650 \text{ }^{\circ}/_{00}$,

„ A_2 $650 \text{ }^{\circ}/_{00}$,

dan worden de platen, waarop deze afstanden voorkomen, op het planchet gelegd, zóó, dat de middellijnen over het middelpunt gaan en met de verticale lijn hoeken maken, gelijk aan de waarnemingshoeken. De platen worden daarna met klemmen vast gezet (zie fig. 12).

Fig. 12.

Wordt een schot dus waargenomen: door L. waarnemer: 20 L.
 „ R. „ 30 L.,

dan geeft S de ligging van dit schot.

De batterij schiet nu weer eenige schoten; de opgegeven afwijkingen worden op de wijze, als bij het ruitennet aangegeven, uitgezet en de afwijkingen t.o.v. het middelpunt, dat (als snijpunt der waarnemingslijnen) het inschietpunt voorstelt, opgemeten.

Deze methode is zeer handig. Het bezwaar is weliswaar, dat het aantal bevelsmiddelen alweer wordt uitgebreid, doch daar staat tegenover, dat men voor alle gevallen klaar is. Een nadeel is, dat men de plaats van een schot niet direct op het planchet kan aangeven, tenzij men door de platen heen prikt, waardoor deze echter beschadigd worden.

Inplaats van planchet en celluloid platen kan men gebruiken een blad papier met vierkantennet van 2 c.M. zijde, waarop men de waarnemingshoeken uitzet b.v. op schaal 1 : 10.000 en van briefkaarten. Op deze laatste trekt men aan de voorzijde van R naar L en aan de achterzijde van L naar R de duizendste-lijnen en brengt op de lange zijden de afstandverdeeling aan, zóó, dat de waarnemingsafstanden ongeveer in het midden liggen. Worden nu van een schot of van een groep schoten de afwijkingen door de waarnemers opgegeven en de briefkaart met het overeenstemmende aantal duizendsten boven de waarnemingslijnen gelegd, dan geeft het snijpunt van de lange zijde van de briefkaarten de plaats van het schot (gemiddeld trefpunt) van de groep (zie fig. 13).

De twee laatstgenoemde methodes zijn nauwkeuriger en verdienen uit dien hoofde de voorkeur boven de „ruitennet” methode.

Bovendien eischt het gereed maken van de „briefkaarten” of van overeenkomstige stevige stukjes papier niet meer tijd dan het gereed maken van een ruitennet, waarom dan ook de laatste methode, mede om den eenvoud van de daarvoor noodige hulpmiddelen, wordt aanbevolen.

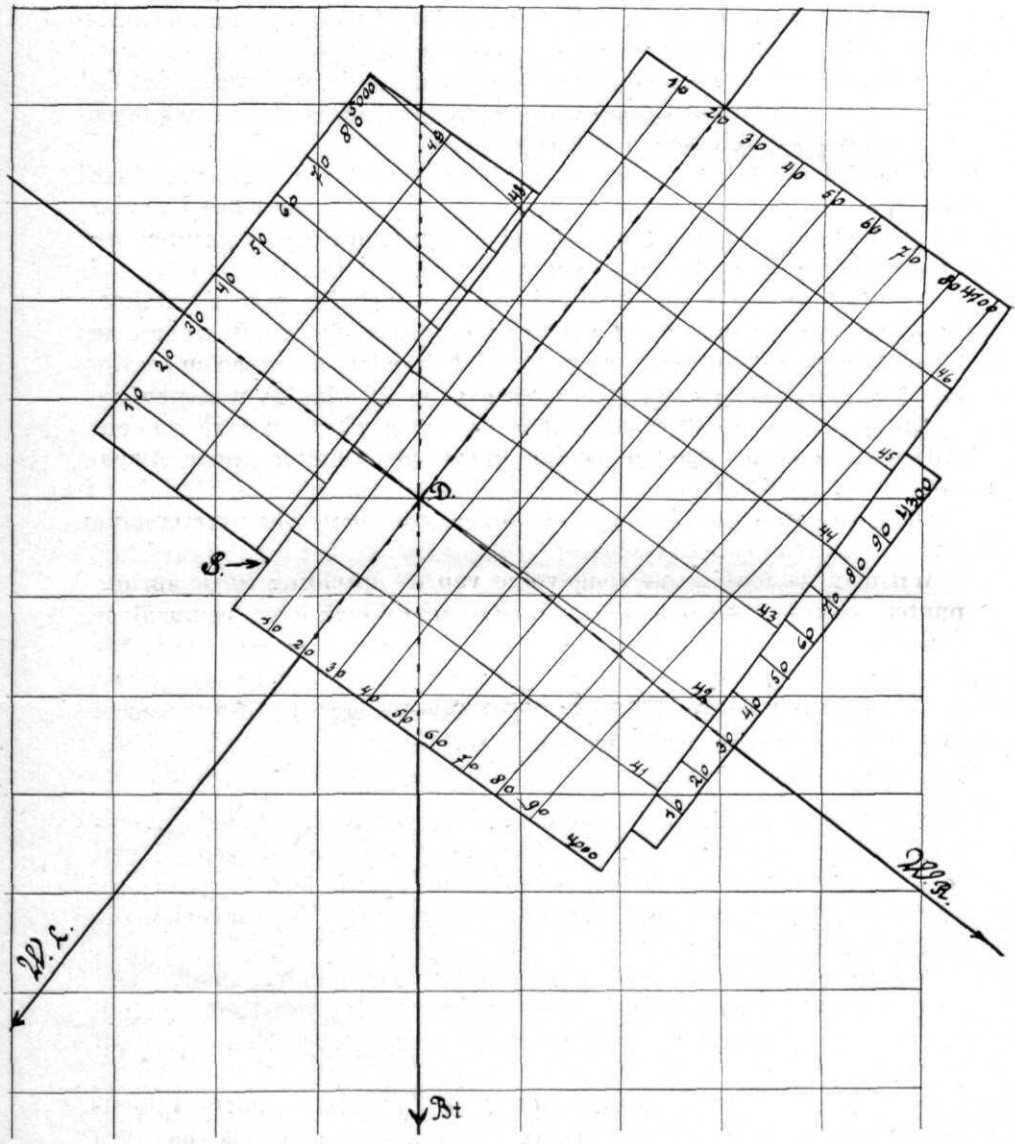
Inplaats van de briefkaarten zou een stel plaatjes van messing of ander doelmatig materiaal verstrekt kunnen worden, b.v. ter grootte van den kleinen kaarthoekmeter, die dan met dezen laatste te zamen in een foudraaltje zouden kunnen worden meegevoerd.

Volledigheidshalve dient nog genoemd te worden de methode, waarbij, ook als de topografische gegevens bekend zijn, de cylindrische projectie wordt toegepast en dus gewerkt wordt met elkaar loodrecht snijdende waarnemingslijnen. Belangrijk of bijzonder handig is deze methode niet. Belangstellenden wordt verwezen naar „Bulletin Belge”, Juli 1925 pag. 89, waar de bijzonderheden en de verschillende toepassingsmogelijkheden zijn aangegeven.

Is het doel, of inschietpunt, door de waarnemers *niet* te zien, doch is de ligging voldoende nauwkeurig bekend, dan kan men tóch inschieten.

Men moet den waarnemers dan aangeven hoe zij hunne toestellen

Fig. 13.

moeten richten, opdat deze met de lijn 0—31,50 op het doel gericht zijn. Dit kan op een der volgende wijze geschieden.

a. In de batterij worden de hoeken opgemeten, die de waarnemingslijnen maken met de lijnen waarnemers-batterij, en deze aan de waarnemers opgegeven.

Daarna worden in de batterij, met behulp van een daarvoor ingericht lichtpistool eenige verticale schoten afgegeven, waarop de waarnemers met de opgegeven hoeken richten.

Dit kan uit den aard der zaak slechts toepassing vinden, wanneer de terreinsomstandigheden zulks toelaten.

b. De Bt.C. kan aan de waarnemers, nadat deze hebben gemeld, welke terreinpunten zij kunnen zien, opgeven met welken hoekmeterstand zij hunne instrumenten op een bepaald terreinpunt moeten richten ten einde met 0—31,50 op het inschietpunt gericht te zijn.

c. Beschikken de waarnemers over instrumenten met een nauwkeurig kompas en is de declinatie bekend, dan kan de Bt.C. aan de waarnemers de door hem berekende kompasstanden opgeven, waarmede de lijn 0—31,50 van hun kijkers op het inschietpunt gericht is.

Zijn de instrumenten eenmaal gericht, dan geeft de batterij met een stuk met dezelfde gegevens eenige hooge springpunten (door ophoogen van terreinhoek).

De verwerking van de waarnemingen geschiedt dan overeenkomstig het hiervoren behandelde.

Wil men de fouten, die tengevolge van de spreiding in de springpunten gemaakt worden, ontgaan, dan dient men zijn toevlucht te nemen tot de waarneming met instrumenten met draaibare verdeelde glasplaat. Behandeling van deze methode valt buiten het kader van dit artikel; zou bovendien wat voorbarig zijn, omdat wij vooralsnog niet over dergelijke instrumenten beschikken.

Conclusiën.

1e. Bij het inschieten vanuit twee zijposten wordt het „grenschieten” — insluiten van het doel tusschen twee grenzen — niet toegepast. De ligging van een schot of het gemiddeld trefpunt van een groep t. o. v. het doel wordt met behulp van de waarnemingen direct bepaald.

2e. De inschietwijze stelt ons in staat, met minder schoten met grooter nauwkeurigheid en in korteren tijd de artilleristische ligging van een inschietpunt of doel te bepalen dan door schieten vanuit één zijpost.

3e. Zij maakt het mogelijk ook in die gevallen, waarin volgens de bestaande voorschriften slechts kaartvuur mogelijk is, met vrij groote nauwkeurigheid in te schieten.

4e. De snelheid en juistheid, waarmede de gegevens voor het uitwerkingsvuur verkregen worden, waarborgen een goede uitwerking, zoowel moreel als materieel, bij een niet overmatig munitiegebruik.

Over het verlies van haver bij paarden en over de wijze van voeding, waardoor zulks wordt voorkomen.

DOOR

Dr. E. BEMELMANS,
Dirigeerend Paardenarts.

(*Vervolg van blz. 507*).

Zoolang een paard goed eet, ontgaat het scherp en puntig zijn der kiesranden de aandacht; het wordt eerst ontdekt en dan voor iets abnormaals gehouden, als het paard zijn haver geheel of gedeeltelijk laat liggen en men naar de oorzaak daarvan een onderzoek instelt. Beperkt zich dit tot de mondholte, dan verheugt men zich deze stoornis der haveropname in de bedoelde scherpe randen en punten of haken te hebben gevonden en doet ze wegbeitelen en de kauwvlakten effenen. Veelal worden hierbij de tong, de wang en het tandvleesch verwond, waardoor het paard in de eerste dagen in het geheel niet beproeft te eten. Tengevolge van deze rust krijgt de catarrhale aandoening van het slijmvlies van den digestietractus gelegenheid te genezen. Intusschen mist het aldus mishandelde dier tijdelijk de hem bij het vermalen zoo dienstige ruwe kauwvlakten. Gebitanomalieën zijn eerst dan de oorzaak van stoornissen in de voedselopname, wanneer het dier zijn hooi niet kan kauwen en slikken en dit in den vorm van slijmige propfen uit den mond te voorschijn komt. Wordt het hooi normaal verwerkt, doch uitsluitend de haver geheel of gedeeltelijk onaangeroerd gelaten, dan ligt de oorzaak in den regel niet in de kiezen doch elders. Alsdan is opname van de lichaamstemperatuur allereerst noodzakelijk; blijkt zij verhoogd en dit behoeft slechts enkele 0,1° C. te bedragen, dan is de haveranorexie het direct gevolg van een voorhanden catarrhale ontsteking van het mondslijmvlies, al dan niet met een gastrische of geringe darmstoornis in verband staande.

Het mondvlies is gezwollen, beslagen, warm en van een draden-trekkend slijmig speeksel voorzien. Om een pijnlijke prikkeling van dit overgevoelige slijmvlies te ontgaan, wordt de puntige haver onaangeroerd gelaten. Bedoelde slijmvlies-aandoening treedt geregeld op bij paarden, die gevoeliger en vatbaarder zijn, vooral in het voorjaar, tijdens de niet normaal verloopende haarwisseling, wanneer het winterhaar te snel of te langzaam verloren wordt, evenals in het najaar bij aanhoudende vochtige, warme weersgesteldheid of vroeg optredende koude, wanneer het dekhaar te snel of te langzaam langer is geworden.

Bij zijn voortgezette onderzoekingen ging Krieger tevens na, welken invloed „honger” in het algemeen op de haververtering heeft. Hiertoe werden de paarden op een permanenten stroopailasse geplaatst; per dag en per paard werd 1750 gr. stroo verstrekt. Door

de geregelde stroo-opname konden de dieren hun honger stillen, hetgeen tot gevolg had, dat zij minder gulzig op hun haver aanvielen, deze minder snel inslikten en beter kauwden. Het gemiddelde verlies aan haverkorrels bedroeg thans slechts ongeveer 500 (17 gram) en kwam dus overeen met dat door Grandeau vastgesteld. Even plotseling echter de verbeterde haververtering was opgetreden door de opheffing van het gevoel van honger, even spoedig bleek zij belangrijk verminderd bij paarden, welke verschillende dagen op patrouille en flink vermoeid waren. Deze paarden verkeerden in prima voedingstoestand en stonden bekend als goede haververteeders; zij konden slechts 's morgens en 's avonds gevoederd worden. Niettegenstaande zij in hunne kwartieren stroo en haksel in ruime mate konden opnemen, bevatte hun mest zeer veel onverteerde haverkorrels; gemiddeld was de haververtering thans 13 malen ongunstiger. Hieruit bleek dus, dat een hongerig paard, in tegenstelling met den mensch, zeer gulzig eet.

Kort gesneden stroohaksel is eveneens een goed vullingsmateriaal voor maag en darmen en stilt als zoodanig den honger. Door haksel met haver te voederen worden de paarden genoodzaakt langzamer te eten en wordt de haver beter gekauwd. Gedurende 10 dagen werd aan 11 paarden, welke geregeld haver met haksel vermengd ontvangen hadden, uitsluitend haver verstrekt. Op den 3en dag nadien was de mest reeds grauwwit van kleur, vanwege het zeer groot aantal onverteerde haverkorrels; op den 8en dag was het haververlies meer normaal geworden en bleef sindsdien constant, doch was gemiddeld 6 maal gestegen. Krieger constateerde tevens, dat „hongerige” paarden goed met haksel vermengde haver 2 maal slechter verteeden dan paarden, welke door geregelde stroo-opname hun honger konden stillen, haver zonder haksel.

Van 1 November 1924—1 Mei 1925 is bij onze treinafdeelingen een proef met hooihaksel genomen. De helft der sterkte van elke afdeeling ontving $\frac{3}{4}$ K.G. hooi extra, in totaal 4 K.G. per dag, terwijl het haver-rantsoen werd verminderd met een hoeveelheid, geldelijk gelijk aan $\frac{3}{4}$ K.G. hooi. Deze grootere hoeveelheid werd gedeeltelijk versneden tot haksel van ten minste 2 c.M. lengte; een paar handen vol werd in den voerbak onder de haver vermengd, na bevochtigd te zijn in een stalemmer.

In de samenstelling van het rantsoen haver der andere paarden werd geen wijziging gebracht, terwijl het soort ligstroo tijdens de proef hetzelfde bleef. Alle paarden zijn vóór en na de proef gewogen, vóór het middagvoeren en vóór het middagdrinken, terwijl op dien dag alle paarden op stal waren gebleven of alle uitgerukt waren voor dezelfde diensten. Deze proef heeft echter niet bewezen, dat toedienen van hooihaksel, onder de haver vermengd, aan den gezondheidstoestand der paarden ten goede kwam boven het toedienen van haver afzonderlijk. Intusschen heeft deze proefneming m.i. veel van hare waarde ingeboet, doordat de paarden op een stroobed geplaatst waren (contract van

Beveren) en zij door geregelde stroo-opname hun honger konden stillen, met als direct gevolg een minder gulzige opname en een beter kauwen van de haver. Daarbij wisselde het hooi dikwijls van hoedanigheid (verschil in voedingswaarde). Waren deze treinpaarden echter niet bij uitzondering op een stroopaillasse geplaatst, doch, zooals regel is, op een bed van turfstrooisel, dan zou m.i. het voeren van hooihaksel zeer waarschijnlijk tot een andere gevolgtrekking hebben geleid. Een feit is, dat bij onze troepenpaarden behoefte bestaat aan meer volumineus voedsel; geplaatst op een stroopaillasse uit deze behoefte zich in het opeten van dit rustbed, terwijl bij gebruik van een bed van turfstrooisel het belangwekkend is te zien, welke moeiten de dieren zich geven om de laatste hooisprietjes te bemachtigen, welke in de turf-molm zijn geraakt. De behoefte naar meer volumineus voedsel openbaart zich het sterkst bij jonge paarden, wellicht omdat deze nog niet doorvoed zijn. De oudere hebben zich langzamerhand leeren gewennen aan de mindere vulling hunner maag. De meeste jonge paarden hebben tot hun militairen staat hooi à discrétion genuttigd en nu opeens krijgen zij bij aankomst in het Remonte depot 4 K.G. per dag. Die uitgezette maag moet, ten einde voortaan ook gevuld te kunnen worden, tot een klein volume worden teruggebracht. Dat jonge paarden de haver slechter verteren dan oudere, meen ik dan ook te moeten toeschrijven aan een bij hen voorkomend gevoel van honger, hetgeen een gulzige opname en een slecht kauwen en verteren van de haver tot gevolg heeft. Het gevoel van (maag)honger wordt eerst onderdrukt bij een zekere vulling der maag; de belangrijke beteekenis daarvan op een betere vertering van de haver is uit de waardevolle onderzoekingen van K r i e g e r duidelijk gebleken.

Onze troepenpaarden staan op een bed van turfstrooisel, hun dagrantsoen haver bedraagt 5 K.G., terwijl zij slechts $3\frac{1}{4}$ K.G. hooi ontvangen, een naar verhouding te gering volumineus voedsel om hun honger te stillen. In verband hiermede wordt de haver veel te gulzig opgenomen en verlaat een groot gedeelte onverteerd het lichaam. Hiervan kan men zich geregeld overtuigen. Dit haververlies kan in sommige omstandigheden, als van de paarden bijzondere diensten verlangd worden, belangrijk zijn. Zoo stelde ik in December l.l. tijdens schiet-oefeningen op het strand, bij opkomst eener herhalingslichting, waarbij de paarden niet voor 4.00 nam. in de stallen terugkeerden en bij herhaald uitrukken op scherp beslag, gewichtsverliezen per paard vast tot 27 K.G. binnen één maand. Gedurende dien tijd bevatte de mest een zeer groot aantal onverteerde haverkorrels.

Sedert L e h m a n n in 1869 (Ztschr. des landwirt. Vereins in Bayern 1869, No. 4) vaststelde, dat bij kalveren van 14 maanden van de toegediende gewone haver 19,6 % en bij varkens zelfs 50,6 % in de mest teruggevonden wordt, is het algemeen gebruikelijk, dat haver aan herkauwende dieren en varkens steeds geplet of gebroken wordt toegediend.

Over de vraag echter, hoe haver aan paarden moet worden verstrekt, is zeer veel geschreven. Toonaangevende boeken over voedingsleer zijn zeer voorzichtig en vaag in de behandeling van de onderhavige kwestie. Nader zal blijken, dat de praktijk in deze reeds lang over de theorie heeft gezegevierd en dat de beste wijze van havervoeding aan paarden van transport- (omnibus-, rijtuig-) maatschappijen en andere particuliere ondernemingen, welke over een groote cavalerie beschikken, afdoend is opgelost.

De voedingswaarde van een voedingsmiddel kan op 2 verschillende wijzen worden bepaald, n.l. door scheikundige analyse, waardoor men het gehalte van de verschillende voedende bestanddeelen in het toegediende voedsel en in de faeces chemisch bepaalt en door voederingsproeven, waardoor men de voedende werking der voedingsmiddelen waarneemt.

Bij de scheikundige analyse worden bepaald stikstofhoudende en stikstofvrije voedingsstoffen; daarbij onderscheidt men de houtvezel nog bijzonder en neemt, behalve het watergehalte, zelfs nog de zouten in aanmerking. Hierdoor worden dus alle voedingsstoffen in groepen naar de hoeveelheid bepaald; deze methode voldoet het meest aan de eischen, omdat men alleen op deze wijze met *cijfers* de meer of mindere verteerbaarheid van het toegediende voedsel aantoot. Een dergelijk chemisch onderzoek is echter zeer ingewikkeld. Nauwkeurig moet worden gezorgd, dat het proefdier geen ander voedsel opneemt dan het chemisch geanalyseerde, terwijl het steeds van een apparaat moet voorzien zijn, waarin de ontlasting wordt opgevangen ter bepaling van het gewicht en de chemische samenstelling. Het schijnt evenwel, dat het aanbrengen van laatstbedoeld toestel niet absoluut noodzakelijk is. Dr. v a n d e r P l a n k, Conservator bij het Zoötechnisch Instituut van de Veeartsenijkundige Fakulteit der Universiteit te Utrecht, met wien ik voor het instellen van vorenbedoelde chemische onderzoekingen in relatie was getreden, is van meening, dat zoodanige proeven practisch geen onoverkomelijke moeilijkheden bieden. Voor dit onderzoek komen echter uitsluitend ruinen in aanmerking, waarbij de kans geringer is dat de faeces met urine in contact komt.

Om een juist inzicht te verkrijgen in de grootere verteerbaarheid van geplette ten opzichte van gewone haver, gaat men als volgt te werk. Van paarden, die reeds geruimen tijd met geplette haver gevoederd zijn, dient de mest gedurende 5×24 uur geregeld, van elk paard afzonderlijk, verzameld en gewogen te worden (zonder urine, stroo of turfstrooisel). Dagelijks dient daarvan een monster geanalyseerd te worden. Vervolgens moeten dezelfde paarden een dag of tien gewone (ongeplette) haver ontvangen en dienen dezelfde chemische bepalingen van haver en faeces te worden gedaan. Daarbij moet tevens de verteerbaarheid van het toegediende hooi onderzocht worden. Hiertoe is noodzakelijk, dat enkele paarden 10 à 14 dagen uitsluitend hooi krijgen

en eveneens gedurende 5 dagen de faeces verzameld en monsters, zonder spoor van urine, geanalyseerd worden.

Uit het vorenstaande volgt, dat de proefpaarden steeds op stal en daarbij tevens voortdurend *kerngezond* moeten blijven.

Om een eenigszins juiste gevolgtrekking over de verteerbaarheid van een voedingsmiddel op deze wijze te kunnen maken, moet dit ingewikkelde onderzoek beslist bij meer dan een paard geschieden, omreden o. a. leeftijd, temperament, individualiteit, zelfs lichaamsbouw en grootte, op de verteerbaarheid van invloed zijn. De verteerbaarheid van eenig voedsel is verder van de hoeveelheid afhankelijk. Groote massa's voedsel zijn moeilijk te verteren en hiervan gaat een grooter gedeelte onverteerd met den mest af, dan dit met kleine hoeveelheden het geval is.

Alhoewel ik collega van der Plank's meening deelde, dat de vele moeilijkheden betreffende vorenstaande chemische onderzoekingen niet onoverkomenlijk waren, heb ik tot mijn groot leedwezen van zijn welwillend aangeboden medewerking om bijzondere redenen moeten afzien.

Gezien vorenstaande uiteenzetting, zal het begrijpelijk zijn, dat onderzoekingen betreffende de voedingswaarde van voedingsmiddelen volgens chemische analyse slechts zelden zijn geschied.

G a y (Annales agronomiques 1896, p. 145 en 255) heeft een dergelijk onderzoek ingesteld bij één paard, en bevond, dat bij dit paard de verteerbaarheid van haver toenam met den graad van fijnmaken van de haver, hetgeen uit onderstaande tabel volgt:

Verteringscoëfficiënten van

	droge substan- tie	ruw eiwit	Aether extract ruw vet	N. vrije stoffen	ruw vezel	asch
heele haver	64,53	71,30	40,90	74,70	42,—	27,78
geplette haver	68,58	79,15	49,46	74,99	48,87	31,97
gebroken haver	72,78	94,11	54,78	75,19	63,60	42,71

F. H. Hall en W. J. Jordan (office of Exp. stations 1900) verkregen bij hunne chemische onderzoekingen omtrent de verteerbaarheid van gewone en geplette haver bij paarden de volgende uitkomsten:

	droge stof	ruw eiwit	ruw vet	N. vrije stoffen	ruw vezel
heele haver	72,4	82,4	79,9	79,4	14,1
geplette haver	75,7	86,1	82,4	86,1	31,1

Ten opzichte van maïs waren de verschillen nog grooter.

	droge stof	ruw eiwit	ruw vet	N. vrije stoffen
heele maïs	74,4	57,8	47,7	88,2
gebroken maïs	88,4	75,6	73,1	95,7

De uitkomsten dezer chemische onderzoeken toonen onwederlegbaar aan, dat de verteerbaarheid van geplette haver hooger is dan van gewone haver.

In tegenstelling met deze hoogst ingewikkelde chemische onderzoeken zijn tal van voedingsproeven ingesteld met heele en geplette haver om het verschil in voedende uitwerking daarvan te beoordeelen. B r e y m a n n (Landwirthschaftl. Presse 1880, S. 527) was een der eersten, die mededeelde, dat, door het verstrekken van geplette inplaats van heele haver, 3 pond per paard en per dag kon worden bespaard. Hij berekende, dat aldus bij 45 paarden in één jaar een voordeel van Mark 3430 te verkrijgen was, terwijl deze dieren zich bij den zwaarsten arbeid beter hielden als voordien en koliekgevallen, inplaats van herhaaldelijk, tijdens de verstrekking van geplette haver bij hooge uitzondering waren voorgekomen. L. G r a n d e a u, chemiste-conseil en A. L e c l e r c, directeur van het laboratorium der Compagnie générale des voitures, hebben inzake haververlies en het voederen met geplette haver aan den raad van administratie dezer Maatschappij, het navolgende gerapporteerd en nadien gepubliceerd (études expérimentales sur l'alimentation du cheval 1889).

Bij 2 paarden (A en B) werden van 3 t/m 30 September 1886 resp. 24.50 en 94.46 gram haver gemiddeld per dag onverteerd met den mest uitgescheiden. Paard A kauwde de haver dus beter dan paard B, niet-tegenstaande beide paarden de haver vermengd met haksel ontvingen. Van 1 t/m 31 October 1886 ontvingen deze paarden hun haver onvermengd; thans bleek, dat gemiddeld resp. 32.3 en 143.9 gram haver per dag onbenut het lichaam verliet; een vermeerdering dus van $\pm 50\%$, hetgeen zeer belangrijk is.

Van 1 t/m 30 November daaraanvolgend werden deze beide paarden als volgt gevoed. Paard B, hetwelk in October 144 gram per dag onverteerd uitscheidde, ontving van 1 t/m 15 November *geplette* haver, terwijl paard A, evenals in October, met *gewone* haver werd gevoederd. De uitkomsten waren de volgende:

Datum	Haver	
	voorkomende in den mest uitgescheiden iederen dag door	
	Paard A.	Paard B.
	Gr.	Gr.
1 November 1886 . .	41,790	120,497
2 " " . .	43,033	85,290
3 " " . .	54,485	34,792
4 " " . .	38,588	8,368
5 " " . .	42,482	3,129
6 " " . .	32,011	4,662
7 " " . .	41,738	1,948
8 " " . .	30,552	3,101
9 " " . .	42,336	1,914
10 " " . .	35,543	3,911
11 " " . .	29,789	2,700
12 " " . .	28,691	2,938
13 " " . .	28,789	3,922
14 " " . .	35,258	1,436
15 " " . .	28,872	2,330
16 " " . .	31,491	1,316
17 " " . .	36,497	35,808
18 " " . .	27,854	43,643
19 " " . .	12,319	62,186
20 " " . .	12,645	53,239
21 " " . .	21,725	78,053
22 " " . .	17,091	71,935
23 " " . .	30,473	57,358
24 " " . .	16,767	29,307
25 " " . .	26,419	23,150
26 " " . .	26,188	64,823
27 " " . .	40,260	33,800
28 " " . .	13,624	61,240
29 " " . .	41, 67	70,541
30 " " . .	13,392	70,557

Bovenstaande uitkomsten laten aan duidelijkheid niets te wenschen over en zijn karakteristiek. Vanaf den 5en dag werd in den mest van paard B, met geplette haver gevoederd, slechts een onbeteekenende hoeveelheid haver aangetroffen. Deze hoeveelheid bleef van 5 t/m 15 November vrijwel constant; op den 16en November ontving paard B wederom gewone haver met het gevolg, dat reeds den volgenden ochtend in den mest een belangrijke hoeveelheid onverteerde haver voorkomt.

(Slot volgt.)

Overzicht Tijdschriften. (N. O. I.)

Ind. Mil. Tijdschrift. *Juni* 1926. De oud-kapitein der Marechaussee Kaniess vangt in dit nummer een serie artikelen aan over de werkring van den civiel- en militair-bestuurder in gewesten, waar met het zwaard juist orde is geschapen. S. brengt een tweetal punten terecht naar voren, n.l. dat men met de keuze van de persoon van den civiel- en militair-bestuurder niet voorzichtig genoeg kan zijn, en voorts, dat de ervaring heeft geleerd, dat ter Westkust van Atjeh het civiel-bestuur te spoedig is ingevoerd.

Kapitein Dr. Feuilletau de Bruyn behandelt de beteekenis der Locarno-verdragen voor den politieken toestand in de Pacific, waarbij hij tot de slotsom komt, dat — al is het eerste plicht om door krachtige weermachten de veiligheid in de Pacific te verzekeren — de blanke naties goed zullen doen, alles in het werk te stellen om het probleem langs vreedzamen weg op te lossen.

S. Kalf geeft daarna een schets van de werkzaamheden van den Duitschen generaal von Gager ten behoeve van de defensie van Java (1844—47).

Uit de „Revue des Troupes Coloniales” haalt Kap. Dueroo het een en ander aan over het postenleven in Tonkin. Veel nieuws is er voor onze troepenofficieren niet bij.

Camurs bepleit de voortgezette tactische vorming onzer officieren, waarbij hij vooral denkt aan *die* categorie, die door plaatsing op de buitengewesten in zake tactische vorming in zeer ongunstige omstandigheden verkeert. S. stelt zich een tactischen correspondentie cursus voor, die — met wat goeden wil — o. i. ook wel uitvoerbaar zal zijn, doch van welks resultaat wij voorshands geen hooge verwachting hebben.

De tweeledige taak, welke aan onze infanterie-beroepsofficieren wordt opgedragen, n.l. den dienst in regimentsverband op Java en den dienst bij de garnizoenstroepen op de buitengewesten, stelt n. o. m. aan hen zulke hooge eischen, dat het noodzakelijk zal blijken, om die officieren, die naar het oordeel van het Legerbestuur voor de hooge commando's (divisie- en regimentcommandanten) en de stafbetrekkingen op Java zijn bestemd, in het belang hunner hoogere tactische vorming niet meer naar de buitengewesten te zenden.

Het nummer sluit met de beschrijving van eenige interessante vluchten bij woelige atmosfeer, waarna de persrubriek volgt. S.

Juli-nummer 1926. De Majoor der Inf. Geldorp geeft een belangwekkende bespreking van de vraag, of in Ned. Indië met een politieleger kan worden volstaan, welke vraag hij ontkennend beantwoordt.

Niet alleen omdat de verdediging van ons gebied tegen een buitenslandschen vijand een voorname taak van ons leger is en zal blijven, doch ook, omdat een *zuiver* politieleger op geen hooger militair niveau kan staan dan welke andere politie-organisatie ook, zoodat reeds uit

dien hoofde de strijd tegen den inlandschen vijand — de tegenwoordige politiek-politioneële taak van het N. I. Leger — zijn krachten te boven zou gaan.

Majoor G. motiveert de urgentie van zijn opstel door mede te deelen, dat al moge het omzetten van ons Indische leger in een *zuivere* politie-organisatie wellicht nimmer in de bedoeling hebben gelegen, toch hervormingen, welke goeddeels tot hetzelfde resultaat zouden hebben geleid, dat leger, tot nog zeer kort geleden, hebben bedreigd. Schrijver besluit met een waarschuwing aan hen, die gevoelig mochten zijn voor pogingen om het leger te doen medegaan met den *z.g. geest des tijds*; welke waarschuwing wij gaarne in haar geheel overnemen:

„Indien wij rechtvaardigheid, ridderlijkheid, humaniteit, strengheid „en den vereischten zelftucht en zelfkennis blijven betrachten, zijn de „opmerkingen en raadgevingen van buitenstaanders — hoe goed „bedoeld — voor kennisgeving aan te nemen.

„Voor al hoede men zich voor insluiping van democratische begin- „selen en opvattingen. Elk leger — ons leger in het bijzonder als „beroepsleger — is vanwege zijn gezagsverhoudingen een bij uitstek „autoeratische instelling, welke vloekt met democratische beginselen en „denkbeelden, die naar hun aard en toepassing de strekking hebben om „te nivelleeren en den officier naar beneden te halen.

„Tot schade van het gezagsinstrument en van den Staat.”

Kapitein K a n i e s s geeft het 2e gedeelte van zijn oordeel over en uit den werkkring van den civiel en militair bestuurder, waarbij hij den nadruk legt op het belang der bevolkings-registratie, om vervolgens aan te geven hoe de militaire actie kan worden bekort en het laatste verzet gebroken. Schrijver besluit met de opmerking, dat nadat het verzet is gebroken, de periode van *handhaving* van orde en rust volgt, die — oneindig moeilijk — zelden eer en roem brengt.

De Luitenant-kolonel der Inf. v a n d e W a t e r vangt in dit nummer een tactische reglementenstudie aan betreffende de compagnie en de sectie.

Naar het eerste gedeelte te oordeelen lijkt zij ons een prachtigen leidraad voor hen, die met de bestudeering der tactische reglementen *in hun onderling verband* moeilijkheden hebben.

F t l geeft het 5e opstel van zijne strategisch-krijgsgeschiedkundige studiën, waarin de bondgenootschappelijke oorlog in 't kort wordt behandeld. Schrijver's slotconclusie „dat zelfvertrouwen, een wijze „staatkunde en een naar eisch ingerichte en uitgeruste weermacht „veiliger en steviger waarborgen opleveren dan de machtigste bond- „genoot” is volkomen juist, doch wij meenen, dat die wijze staatkunde enz. enz. ons deel niet zijn, blijkens de geschiedenis onzer koloniale weermacht van de laatste eeuw, zoodat een bondgenootschappelijke oorlog, hoe groot daarvan de nadeelen ook mogen zijn, nog steeds zal vormen de meest waarschijnlijke wijze, waarop wij in een eventueel Pacific-conflict zullen worden betrokken.

N. G. bespreekt vervolgens het begrip „manoeuvre” toegepast op brigades en sectiën bij den aanval volgens ons Gevechtsvoorschrift Infanterie, waarna R. S. C. P. eene beschrijving geeft van de inrichting en het gebruik van het kompas B e z a r d, dat hij ook voor het N. I. leger ingevoerd wil zien, evenals zulks in 1922 voor het Hollandsche geschiedde.

Tot slot geeft T. B. een „maandoverzicht” van de Indische Defensie, waarin hij in 't bijzonder den nadruk legt op de voor Indië weinig gelukkige oplossing, die men in Nederland schijnt te hebben gekozen v. w. b. het beheer der marine. Minister L a m b o o y toch wil blijkbaar de onverdeelde Staatsmarine behouden, doch . . . onder leiding van den Minister van (Nederlandsche!) Landsdefensie. De Indische defensie zal dan dus weder twee leiders hebben, n.l. als van ouds den Minister van Koloniën, doch daarnaast in plaats van den deskundigen Minister van Marine, voor wat het marine-gedeelte betreft, den niet-deskundigen Minister van Landsdefensie.

Dan was de oude toestand voor Indië nog verkieslijker. S.

Orgaan N.I.O.V. *Juni* 1926. Luitenant de V e e r bestrijdt in een artikel getiteld „Leger en Vloot” een in het December-nummer van het Orgaan geplaatst opstel van „Krijgsman” over de defensie. Laatstgenoemde repliceert uitvoerig.

Na een kort artikeltje over postduiven in den wereldoorlog, bespreekt de redacteur de bekende artikelen van de Luitenants ter Zee H e l f r i c h en F e r w e r d a over de weermacht in Indië.

Overigens bevat het nummer vereenigingsnieuws. S.

MEDEDEELING.

Naar aanleiding van de, in de Mei-aflevering van ons tijdschrift verschenen, bespreking van het werkje „Taschenbuch der Tanks” stelde de schrijver van dit boekje — Ir. FRITZ HEIGL — ons in kennis met een opmerking, welke wij den recensent overbrachten.

Het is ons aangenaam, thans de navolgende rectificatie van diens hand te kunnen plaatsen:

In het Mei-nummer 1926 van „de Militaire Spectator” is, bij de bespreking van het uitnemende werkje „Taschenbuch der Tanks” van den Ingenieur FRITZ HEIGL, de veronderstelling geuit, dat de kundige Oostenrijksche samensteller zou zijn bijgestaan door een staf van Duitsche helpers. Het is ons nader gebleken, dat dit *geenszins* het geval is. Wij vestigen daarop in het bijzonder de aandacht; de verdiensten van den bewerker van dit handige zakboekje is er te grooter om.

V.

Boekbespreking.

Dienstweigering, door P. CH. J. KIÈS, 1e Luitenant der Infanterie. Amsterdam, 1926. N. V. ONTWIKKELING.

Blijkens de inleiding dezer brochure was het dienstweigeringsvraagstuk voor den heer Kiès al reeds vóór 1921 een vraagstuk, schoon geen „brandend”. Dit schijnt het eerst voor hem te zijn geworden, toen hij het leger verliet, tegelijkertijd zijn sympathiën schenkend aan de partij die de dienstplicht opgeheven en het leger opgeruimd wil zien. Dit oordeelde hij het goede oogenblik om „de partij” met zijn pennevrucht te verblijden.

Voor de samenstelling van het eerste gedeelte der brochure hebben verschillende citaten gediend uit brochures van ontwapenaars van diverse pluimage; voor de in deze quaestie ingewijden, (en dat zijn er in het leger meer, dan de heer K. brutaalweg vaststelt), treft men in dit geschrift geen nieuws aan.

De hoofdzakelijk betreft de Wet zelf.

Schr. acht een wet volkomen overbodig.

Art. 181 van de Grondwet zegt: „Alle Nederlanders, *daartoe in staat*, enz.” Welnu, een gewetensbezwaarde is: daartoe ook niet in staat, evenmin als een lichamelijk of geestelijk ongeschikte.

De *Dienstplichtwet* stelt vrij: broederdienst, kostwinnerschap, bekleeden van een godsdienstig ambt. Men breide *dit* wetsartikel dus uit met: erkende gewetensbezwaren.

Volgens den heer K. zijn wij: „*ook formeel juridisch op den verkeerden weg.*”

Wij vragen: Aangenomen dat het betrokken artikel van de Dienstplichtwet wordt uitgebreid met: erkende gewetensbezwaren, is dan nog een Wet op den te verichten Staatsdienst noodig of niet? Wil K. den gang der procedure, kortom alles wat thans in de Dienstweigeringswet staat, regelen in de Dienstplichtwet? Eerst dan zouden wij ongetwijfeld: ook formeel juridisch op den verkeerden weg zijn!

Kiès wil den duur van den ter vervanging van den dienstplicht gevorderden Staatsdienst stellen op 1½ jaar. Hij zegt:

„Wat wij namelijk langs dezen weg beoogen, dat is de versterking, „aanmoediging en bescherming van het *beginsel-leven*.”

„Dit nu lijkt ons alleen mogelijk door een offer te vragen.

„Waar immers de vrijstelling wegens gewetensbezwaren tevens vrijstelt van gevaren, zouden wij anders een premie stellen op farizeïsme „en lafhartigheid”.

Om dit slot hebben wij moeten glimlachen.

Als men het, zooals K. doet, volkomen verklaarbaar acht, dat *op bepaalde gronden* jonge menschen weigeren dienstplicht te vervullen en als men het, zooals K. doet, plicht van den Staat acht, deze gevoelens

te eerbiedigen, dan kan er slechts één oplossing zijn: vrijstellen *zonder meer*.

Elke andere oplossing draagt een politiek dan wel practisch karakter, maar kan in de oogen van lieden, zooals de Schr. der brochure, nimmer rechtvaardig zijn. P.

GENERAL HERR. Die Artillerie in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Aus dem Französischen übersetzt von HIRSCH, Oberst a. D. *Charlottenburg* 1925, VERLAG OFFENE WORTE.

„Hatte die französische Armee von 1914 eine ihrer Bewaffnung entsprechende Taktik? Hatte sie andererseits die nötigen Kampfweisen und Kampfmittel um siegreich der deutschen Armee entgegenreten zu können? War schliesslich ihre Organisation die richtige?“

Bovenstaande vragen worden in dit zeer belangwekkende boek achter-eenvolgens zeer uitvoerig beantwoord.

Schrijver geeft in het eerste deel een uitgebreid overzicht betreffende de rol der artillerie in den grooten oorlog, waarin de tegenstellingen tusschen de methodes aan Geallieerde- en aan Duitse zijde gebezigd, in een helder daglicht worden gesteld.

De beschrijving der verschillende fasen wordt steeds gevolgd door „Lehren” en „Masznahmen”, waardoor het geheel aan duidelijkheid wint. Van zeer groot belang achten wij het tweede deel, bevattende:

„de artillerie, die men in een toekomstigen krijg zal moeten bezitten”.

Enorme hoeveelheden artillerie met groote drachten vormen volgens Schr. het voornaamste bestanddeel van een modern leger.

Reeds thans en, voor zoover het zich laat aanzien, ook in de toekomst, zal het de artillerie zijn, die door haar verrassend optreden, hare diepte- en massawerking met de minste kosten de grootste tonnenlast aan vernielingsmiddelen, springstoffen en gassen den vijand tegemoet zendt en zodoende de andere wapens op de meest werkzame en meest volkomen wijze bescherming verleent.

Zoo meent dan generaal HERR, dat, binnen niet te langen tijd, alle vooraanstaande rijken zich geschut zullen aanschaffen in den geest van onderstaand staatje.

	75 m.M.	Lichte Houw. kal. 85-100 m.M.	Middelbare Houw. kal. 155 m.M.
Dracht	14 K.M. m. zw. proj. 7 K.M. m. lt. proj.	Max. 12 K.M. Min. 3 K.M.	Max. 14 K.M. Min. 4 K.M.
Gewicht	2100 K.G. marschv. 1500 K.G. in vuurst.	Als bij 75 m.M. Proj. gewicht 12—16 K.G.	7000 K.G. Vervoer autotractie of ge- scheiden vervoer door paarden.
Vuursnelheid	eenige minuten 20 sch. per min.	eenige minuten 6 à 8 sch. per min.	eenige minuten 4 sch. per min.

Ook de zware artillerie moet in Schrijvers gedachtengang een enorme uitbreiding ondergaan. Echter verwacht hij wel, dat geen enkel budget de lasten van een zoodanige artillerie in vreedestijd kan dragen.

In een afzonderlijk derde deel wordt behandeld onder den titel „Die Artillerie, die man im Frieden braucht”, de wijze van een snelle en doelmatige uitbreiding van de in vreedestijd bestaande artillerie, eensdeels door een goed voorbereide industriele mobilisatie, voor een ander deel door een in de perfectie voorbereide mobilisatie van speciaal artilleriepersoneel.

De Schrijver eindigt zijn werk met een balans, waarop de artilleriemachten der verschillende rijken te boek staan. Nederland komt daarop niet voor.

Het feit, dat dit mooi opgezette werk in een vloeiend Duitse vertaling het licht zag, pleit reeds voor de groote waarde die aan Schrijvers arbeid kan worden toegekend.

Wij aarzelen dan ook niet dit boek ter bestudeering aan te bevelen.
H. R.

Mobilisatie, door A. S. HOUWINK, *Maastricht*, 1926. BOOSTEN & STOLS.

De ervaringen van een dienstplichtige, die in Augustus 1914 werd ingelijfd in het gemobiliseerde leger en dit in 1918 als reserve-tweede-luitenant verliet. Als zoodanig heeft hij achtereenvolgens dienst verricht bij verschillende legeronderdeelen en opleidingsinrichtingen. Hetgeen hij daar waarnam en ondervond, zoowel aan lief als aan leed, wordt op eenvoudigen trant verteld.

HOUWINK heeft beoogd iets te schrijven: voor de menschen, die hart hadden voor de gemobiliseerden en ook voor de jongere generatie, voor zoover deze er belang in stelt, hoe de soldaten in dien tijd geleefd hebben.

Wil men dit bereiken, wil men een dergelijk werk — op aanbeveling — zien gaan van hand tot hand, dan dient het in aangename, pittige stijl te zijn geschreven en te bevatten het vele, dat de troep in die tijden aan spanning, inspanning en ontspanning heeft beleefd.

Zoowel aan het een als aan het ander ontbreekt hier nog al wat. Meer dan de goede bedoeling kunnen wij dan ook in dit werk niet waardeeren.
P.

Gegevens vreemde legers. (October 1926).

BELGIË XXVIII.

1. Bezuinigingen.

De Minister van Landsverdediging heeft ter kennis van de militaire autoriteiten gebracht, aan welke categorieën van officieren het is toegestaan, om, gebruik makende van de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 18 December 1925 — met ingang van 1 October 1926 — het leger te verlaten. Die categorieën zijn:

Luitenants der cavalerie; subalterne officieren-secretarissen; officieren van de administratie der seintroepen in den rang van luitenant; hoofdofficieren van den veterinaire dienst; subalterne officieren-kapelmeesters en de officieren van alle rangen, die in aanmerking komen voor de gunstige bepalingen van het Koninklijk Besluit van 16 September 1919.

De opleidingsscholen voor de beroepsofficieren van de artillerie, cavalerie en genie worden op 31 October 1926 opgeheven. De opleiding zal in het vervolg geschieden bij het korps en wel bij het schoolpeloton voor de aspirant-reserve-officieren en -onderofficieren.

Tot deze korpsopleiding zullen slechts die vrijwilligers en gereëngageerden worden toegelaten, die een bepaalden graad van algemeen onderwijs hebben genoten — minstens gelijk staande aan hetgeen onderwezen werd op de eerste afdeling van de thans opgeheven onderofficiërscholen of wel in den zesden jaargang van de lagere scholen.

Na ongeveer acht maanden instructie bij het peloton, wanneer de tweede periode van de instructie is afgelopen, worden de vrijwilligers onderworpen aan het examen voor sergeant (wachtmeester) tegelijk met de aspirant-reserve-officieren.

Voorts heeft de Minister het volgende bepaald:

Gezien den financiëleen toestand van het Rijk en rekening houdende met de voordeelen, welke de bezoldigde militaire werklieden genieten boven hunne lotgenooten in de particuliere industrie, zullen voortaan de loontrekkende arbeiders behoorende tot de organisatie's en inrichtingen van het leger, alsmede die, welke bij den Geneeskundigen Dienst werkzaam zijn, niet langer recht hebben op eene uitrusting op kosten van den Staat.

De thans in dienst zijnde werklieden kunnen de door hen ontvangen kleeding en uitrusting behouden en opgebruiken, doch het onderhoud daarvan komt niet langer ten koste van het Rijk.

Bij mobilisatie worden de hier bedoelde werklieden voorzien van een armband in de nationale driekleur waarop het letterteeken „O”.

Te rekenen van 1 September 1926 is het aantal compagnieën, behoorende tot het spoorweg-, telegraaf- en telefoon-korps teruggebracht van 25 op 11.

Opgeheven zijn de navolgende compagnieën: de 2e te Antwerpen, de compagnie te Mechelen, de 1e en 2e te Brussel, die te Waveren, Ostende, Kortrijk, Termonde, Alost, Oudenaerde, Doornik, Huy, Verviers en de 2e compagnie te Charleroi.

In sommige organen van de Belgische pers wordt vrij krachtig verzet aangeteekend tegen het bij geruchte bekend geworden plan van den Minister, om — in deze tijden — „weder drie nieuwe eskadrons cavalerie op te richten”.

„De Volksgazet” van Antwerpen spreekt zelfs van zes eskadrons en uit dienaangaande o. a. de volgende ontboezeming:

„De Generale Staf is inderdaad, bezig zes eskadrons te herinrichten, welke op advies der Technische bevoegdheden afgeschafft werden.

Men gaat dus zeshonderd paarden koopen, zegge een uitgave van 2 millioen, en een delging van 200.000 frank 's jaars. Elk paard kost 8 frank daags aan voeding, hetzij, voor de zeshonderd paarden, een jaarlijksche uitgave van 1.752.000 frank.

En de wedden van officieren en onderofficieren zullen een jaarlijksche uitgave van 1.410.000 frank veroorzaken.

Men is zinnens als officieren der ruitery te benoemen fascistische nobiljons,

„Le Soir” geeft echter den volgenden dag (25 Augustus 1926) een andere zienswijze omtrent het aan de legerleiding toegeschreven voornemen en zegt hierover:

„Le ministre de la défense nationale vient de décider la suppression, dans les trois régiments légers des corps d'armée: 1er lanciers (A.O. et Liège), 2e lanciers (Bruxelles), 3e lanciers (Anvers), l'instruction des miliciens comme cyclistes. Ce qui amènera, à bref delai, le remplacement dans les régiments légers des escadrons cyclistes par des escadrons montés.

Le 1er lanciers possède deux escadrons cyclistes, les 2e et 3e lanciers un seul. Ces deux derniers régiments verraient, dans un avenir rapproché, leur formation portée également à deux groupes de deux escadrons montés. L'effectif de la cavalerie serait ainsi augmenté de six escadrons. Il ne sera pas acheté de nouveaux chevaux, les montures nouvelles (quatre cents) provenant d'organismes supprimés et notamment de l'Ecole de cavalerie”.

„La Gazette” van 26 Augustus 1926 merkt bovendien nog op na de vermelding der oprichting van 3 nieuwe eskadrons cavalerie: „Mais cette création sera contrebalancée par la suppression de trois régiments d'artillerie demi-lourde, des réductions dans le corps des chars d'assaut et dans l'aviation”.

Van het bureau van den Generalen Staf is eene circulaire uitgegaan, waarbij met het oog op de noodige bezuiniging, worden opgeheven de garnizoensbibliotheken bestemd voor den troep. De inventarissen van deze boekerijen zullen worden verdeeld over de leesalen der onderofficieren en soldaten bij de korpsen.

De bibliotheken voor de officieren blijven bestaan, doch zij moeten voortaan beschouwd worden als boekendepots, geopend voor officieren slechts gedurende den tijd, welke bepaald noodig is, om boeken in te leveren of te ruilen.

De dienst als bibliothecaris kan dan worden verricht door een enkel gegradueerde, die tevens voor andere werkzaamheden in het garnizoen kan worden aangewezen. Het doel van deze bepaling is besparing van personeel.

2. Opleiding van de dienstplichtigen.

De Minister van Oorlog de Broqueville heeft goedgekeurd de onderstaande aanwijzingen, voor de instructie, door den Generalen Staf ontworpen:

Beginsel. Het contingent wordt verdeeld in twee deelen, n.l. een gedeelte, dat dadelijk als combattant wordt aangewezen en een tweede deel, bevattende de menschen, bestemd voor de opleidingseenheden, depots, parken of employementen.

De dienstplichtigen van eenzelfde lichte worden dus verdeeld in twee categorieën: combattanten en geëmployeerden.

Voor de keuze van indeeling bij elk dezer categorieën mag alleen gelden de persoonlijke geschiktheid van den dienstplichtige. Voor combattant kiest men de intellectueel en fysiek meest ontwikkelden; de minder geschikten worden geëmployeerden.

Gedurende de eerste 14 dagen na opkomst onder de wapenen is verwisseling van categorie nog geoorloofd, na dien tijd is zulks ten eenemale verboden.

Ter bevordering van de noodige samenhoorigheid moeten de dienstplichtigen gedurende hun geheelen dienstitijd bij dezelfde eenheid blijven en zooveel mogelijk ook bij herhalingsoefeningen onder dezelfde chefs dienen.

De toepassing van dit beginsel leidt er toe, dat uit de dienstplichtigen van dezelfde jaarklasse één der pelotons van de gemobiliseerde compagnie wordt samengesteld.

Opleiding der combattanten. De instructie wordt verdeeld in twee periodes. De eerste bevat de individueele opleiding en die in de gevechtsgroep (mitr. sectie, stuk), in de tweede wordt de individueele instructie voltooid en geschiedt het onderricht in het kader van het peloton (sectie artillerie), de compagnie (eskadron, batterij), het bataljon (afdeeling artillerie), het regiment en de divisie.

De eerste periode duurt vijf maanden voor infanterie, wielrijders, bereden artillerie, zes maanden voor de cavalerie; vier maanden voor andere wapens.

De oefeningen gedurende de tweede periode hebben plaats eerst in het garnizoen, daarna in kampen.

De instructie voor alle wapens moet zoodanig zijn, dat de soldaten

en het daaruit gevormde kader geschikt zijn om na 6 maanden te velde te trekken.

Bij het begin van de eerste phaze van de tweede periode moet bij elke compagnie infanterie uit de jaarklasse onder de wapenen een homogeen peloton zijn samengesteld, bevattende alle noodige elementen, zoo onder manschappen als kader.

Instructie-kampen. De tijd in de kampen doorgebracht omvat zes weken. Deze tijd wordt verdeeld in vier weken voor schietoefeningen en oefeningen van kleine eenheden, het bataljon inbegrepen en twee weken voor regiments- en divisie-oefeningen.

Naar aanleiding van een vraag in den senaat heeft de minister van landsverdediging inlichtingen verstrekt omtrent den graad van ontwikkeling der Belgische dienstplichtigen.

Van 1920 tot 1924 — aldus de minister — zijn in België 355.000 recruten in dienst genomen. Daarvan waren 21.000, dus 6 % analphabeten. Lezen, schrijven en rekenen konden er 270.000 of wel 76 %. De 64.000 overigen konden alleen lezen, of alleen lezen en schrijven.

In het Walenland is de toestand gunstiger dan in Vlaanderen. Van de 195.000 Vlaamsche dienstplichtigen waren er ongeveer 14.000 analphabeten, dus 7 %. Onder de Waalsche dienstplichtigen bevonden er zich 7000 d. i. $4\frac{1}{2}$ % analphabeten.
